

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Dimnik

**Aktualizacija v komentatorskih novinarskih besedilih v
časopisu Delo pred zamenjavo uprave in po njej
(Jezikovnostilna analiza 2005–2009)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Dimnik

**Aktualizacija v komentatorskih novinarskih besedilih v
časopisu Delo pred zamenjavo uprave in po njej
(Jezikovnostilna analiza 2005–2009)**

Diplomsko delo

Mentorici: red. prof. dr. Erika Kržišnik in red. prof. dr. Monika Kalin Golob

Ljubljana, 2011

AKTUALIZACIJA V KOMENTATORSKIH NOVINARSKIH BESEDILIH V ČASOPISU DELO PRED ZAMENJAVO UPRAVE IN PO NJEJ (JEZIKOVNOSTILNA ANALIZA 2005–2009)

V diplomski nalogi obravnavam komentarje, ki so bili v časopisu Delo objavljeni pred in po tem, ko so se v začetku leta 2006 razmere v časopisni hiši zaradi menjave vodstva precej zaostrile. S pomočjo jezikovne analize želim ugotoviti, ali in kako so se spori znotraj časopisne hiše Delo odražali v jeziku komentatorskih besedil. Novinarji Dela so tedaj opozarjali, da uprava in odgovorni urednik pritiskata na novinarsko avtonomijo in da so podvrženi (samo)cenzuri, zato predvidevam, da so se komentatorji v obdobju po zamenjavi uprave izogibali vrednotenju z aktualizmi, ki so za komentatorska besedila sicer značilni. Aktualizmi nastanejo z aktualizacijo, pri kateri gre za novo, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev z namenom, da se doseže poseben učinek. V analizi se tako med drugim osredotočam na aktualizme, kot so denimo stilno zaznamovane besede, z narekovaji označene besede in besedne zveze, frazemi, členki, retorične figure zamenjave ter glagoli mišljenja in zaznavanja.

KLJUČNE BESEDE: komentar, aktualizacija, vrednotenje, Delo.

ACTUALIZATION IN COMMENTARY JOURNALISTIC TEXTS IN THE DELO NEWSPAPER BEFORE AND AFTER THE CHANGE OF THE ADMINISTRATION BOARD (LINGUO-STYLISTIC ANALYSIS 2005–2009)

The thesis is focused on commentary texts that had been published in the Delo newspaper before and after the relations in the newspaper sharpened in 2006 because of the change of the administration board. With the linguistic analysis I would like to establish whether and how have these conflicts in the newspaper reflected in the language of commentary texts. In that particular period journalists of the Delo newspaper had been warning that journalistic autonomy was under pressure by the administration board and the chief editor and that they were subjected to (self)censorship. Therefore my presumption is that after the change of the administration board in 2006 journalists have been avoiding in their commentary texts the evaluation by actualization linguistic tools that are typical for the commentary texts. Actualization linguistic tools are established by actualization process which is defined by new, unusual usage of linguistic tools with the intention of achieving special effect. In the analysis I focus on actualization linguistic tools such as stylistic marked words, words and word connections marked by inverted commas, phrases, particles, rhetorical figures of exchanges and verbs of opinion and perception.

KEY WORDS: commentary, actualization, evaluation, Delo.

KAZALO

1 UVOD	5
2 DRUŽBENO-POLITIČNO OZADJE RAZISKAVE.....	7
3 OPREDELITEV KOMENTARJA	9
4 AKTUALIZACIJA	11
5 AKTUALIZACIJSKA JEZIKOVNA SREDSTVA	14
5.1 AKTUALIZMI NA LEKSIKALNI RAVNINI	16
5.1.1 STILNO IN ČASOVNO ZAZNAMOVANE BESEDE	17
5.1.2 Z NAREKOVAMI OZNAČENE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE	17
5.1.3 FRAZEMI.....	18
5.1.4 OBNOVITVE V ČASOPISNIH NASLOVIH	21
5.1.5 RETORIČNE FIGURE ZAMENJAVE ALI TROPI	22
5.1.6 ČLENKI.....	23
5.1.7 GLAGOLI MIŠLJENJA IN ZAZNAVANJA	24
5.2 AKTUALIZMI NA SKLADENJSKI RAVNINI	24
5.2.1 MEDSTAVA	24
5.2.2 STRUKTURE Z ENODELNIM POMIŠLJAJEM	26
5.2.3 MISELNE FIGURE.....	26
5.2.4 IZPUSTNI NASLOVI	26
5.2.5 INTERPUNKCIJSKI NASLOVI	27
6 REZULTATI ANALIZE KOMENTARJEV IN	28
INTERPRETACIJA REZULTATOV	28
6.1 ANALIZA AKTUALIZMOV NA LEKSIKALNI RAVNINI.....	29
6.1.1 STILNO IN ČASOVNO ZAZNAMOVANE BESEDE	29
6.1.2 Z NAREKOVAMI OZNAČENE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE	33
6.1.3 FRAZEMI.....	36
6.1.4 OBNOVITVE V NASLOVIH KOMENTARJEV	39
6.1.5 RETORIČNE FIGURE ZAMENJAVE.....	41
6.1.6 ČLENKI.....	48
6.1.7 GLAGOLI MIŠLJENJA IN ZAZNAVANJA	51
6.2 ANALIZA AKTUALIZMOV NA SKLADENJSKI RAVNINI.....	54
6.2.1 MEDSTAVA	54
6.2.2 ENODELNI POMIŠLJAJ.....	57
6.2.3 MISELNE FIGURE.....	59
6.2.4 IZPUSTNI NASLOVI.....	62
6.2.5 INTERPUNKCIJSKI NASLOVI	63
7 SKLEP	65
8 LITERATURA	68

SEZNAM GRAFOV

Graf 6.1: Z narekovaji označene besede in besedne zveze	34
Graf 6.2: Frazemi	36
Graf 6.3: Retorične figure zamenjave	42
Graf 6.4: Glagoli mišljenja in zaznavanja	52

1 UVOD

V diplomskem delu bom obravnavala komentarje, ki so bili v časopisu Delo objavljeni pred in po tem, ko so se v začetku leta 2006 razmere v časopisni hiši zaradi menjave vodstva in tudi spremenjenih političnih razmer v državi precej zaostrole. Obravnavala bom tri različna obdobja: pred zamenjavo uprave Dela, do katere je prišlo januarja 2006, po zamenjavi uprave in obdobje v začetku leta 2009. V letu 2006 in 2007 so novinarji javno opozarjali, da uprava in odgovorni urednik Dela pritiskata na novinarsko avtonomijo in da so podvrženi (samo)cenzuri. Na osnovi jezikovne analize želim zato ugotoviti, ali in kako so se spori znotraj časopisne hiše Delo in spremenjene družbeno-politične razmere v državi odražali v jeziku komentatorskih besedil.

Novinarji v komentarjih izražajo svoje stališče oziroma vrednotijo dogodke tudi z uporabo stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev oziroma jezikovnih sredstev, ki jih Tomo Korošec (1998, 18–33) uvršča med aktualizme (Kalin Golob 2003, 48). Namen uporabe stilno zaznamovanih sredstev je lahko različen (Korošec 1998, 13). Z analizo bom skušala ugotoviti, koliko so komentatorji v opazovanih treh obdobjih uporabljali stilno zaznamovana sredstva, s pomočjo katerih so vrednotili dogodke, v raziskavi me bodo tako zanimali le aktualizmi, s katerimi komentatorji vrednotijo dogodke. Aktualizmi kot zgolj estetsko sredstvo me zato ne bodo zanimali.

Novinarji Dela so po zamenjavi uprave in odgovornega urednika leta 2006 javno opozarjali, da uprava s posegi v novinarsko svobodo, samovoljnim nižanjem plač, disciplinskimi ukrepi in odvzemanjem področij pritiska nanje. Zaradi teh okoliščin je povsem mogoče, da so se novinarji v svojih komentarjih izogibali vrednotenju z aktualizmi, zato predvidevam, da so komentatorji po zamenjavi uprave zaradi zaostrenih odnosov z vodstvom manj uporabljali aktualizme, ki so za komentatorska besedila sicer značilni. Pri tem velja poudariti, da novinarji svoje mnenje lahko izražajo tudi z argumenti in podobno, pri čemer dogodke lahko vrednotijo z uporabo povsem nevtralnih jezikovnih sredstev. Ali in koliko so se novinarji izogibali izražanju mnenja na sploh, ne bo predmet raziskave, kot sredstva vrednotenja me bodo zanimali le aktualizmi.

Za analizo komentarjev v teh treh obdobjih sem se odločila, ker so se v javnosti ob zamenjavi uprave časopisa Delo v letu 2006 pojavljale številne polemike o političnem prevzemu časopisne hiše in o omejevanju avtonomije novinarjev in urednikov tega časopisa. Po zamenjavi uprave in odgovornega urednika je veliko naročnikov časopis celo odpovedalo, mnogo jih je kritiziralo vsebino časopisa, ki naj bi se po zamenjavi vodstva spremenila. Spremembe in posledično spori med novinarskim kolektivom ter upravo pa so se na Delu vrstili tudi po letu 2006, zato bom, kot rečeno, jezikovnostilno razčlenila tudi komentarje, ki so bili objavljeni v začetku leta 2009.

V diplomski nalogi bom najprej opisala družbeno-politično ozadje in razmere v časopisu Delo v času, ko so nastali komentarji, ki jih bom analizirala, da bi prek njih utemeljila hipotezo o spremembi rabe aktualizmov. V teoretičnem delu bom nato s sekundarnimi viri opredelila komentar kot eno od stalnih oblik novinarskega sporočanja, nato bom pojasnila pojem aktualizacija, saj bom v konkretnih komentarjih iskala prav aktualizme kot tipična novinarska sredstva posrednega jezikovnega vrednotenja. V nadaljevanju bom natančno predstavila in pojasnila posamezna aktualizacijska jezikovna sredstva, ki se pojavljajo na leksikalni in skladenjski ravnini. Na leksikalni ravnini bom k aktualizmom štela stilno in časovno zaznamovane besede, z narekovaji označene besede in besedne zveze, trope, frazeme, členke, glagole mišljenja in zaznavanja, v naslovih komentarjev pa bom obravnavala tudi obnovitve. Med aktualizme na skladenjski ravnini bom vključila medstavo, strukture z enodelnim pomišljajem, miselne figure, ki so usmerjene k bralcu, to so retorično vprašanje, retorično vprašanje z odgovorom in apostrofa, izpustne naslove in interpunkcijske naslove.

Sledila bo analiza primarnih virov oziroma konkretnih komentatorskih besedil. Z analizo bom skušala ugotoviti, koliko se v komentarjih v posameznem obdobju pojavljajo omenjena aktualizacijska jezikovna sredstva, za interpretacijo rezultatov bom zato uporabila jezikovnostilno in primerjalno metodo. S pomočjo metode primerjalnega raziskovanja treh obdobji bom preverila nekatere trditve, postavljene v teoretskem delu, in tudi zgoraj postavljeno hipotezo.

V analizo bom vključila notranjepolitične komentarje v časopisu Delo, ki so bili objavljeni na prvi strani v rubriki Tema dneva in na peti strani v rubriki Mnenja. Vsebinsko se ne bom strogo omejila le na komentarje, ki govorijo zgolj o razmerah v državi, ampak bom zajela tudi komentatorska besedila, katerih tema so naši odnosi s Hrvaško in Evropsko unijo. Analizirala bom 13 komentarjev, ki so bili v Delu objavljeni približno tri mesece pred zamenjavo uprave v tednu od 28. novembra do 3. decembra 2005, nato bom zajela 11 komentarjev, ki so bili objavljeni približno tri mesece po zamenjavi vodstva v tednu od 12. do 17. junija 2006. V analizo bom vključila tudi 12 komentarjev, ki so bili objavljeni dobri dve leti kasneje, to je v začetku leta 2009, natančneje od 26. do 31. januarja 2009. Tedaj je namreč zopet prišlo do spremembe vodstva časopisne hiše, spremenila pa so se tudi politična razmerja v državi; jeseni leta 2008 je namreč vodenje vlade prevzel premier Borut Pahor.

2 DRUŽBENO-POLITIČNO OZADJE RAZISKAVE

Zlasti v letih 2006 in 2007 so se vrstili očitki, da uprava in odgovorni urednik Dela pritiskata na novinarsko avtonomijo. Ker obstaja verjetnost, da so se novinarji prav zaradi teh pritiskov in zaostrenih okoliščin v svojih komentarjih izogibali vrednotenju z aktualizmi – kar bom skušala ugotoviti v raziskavi – bom v nadaljevanju predstavila potek ključnih kadrovskih sprememb v časopisni hiši Delo, ki so v novinarskem kolektivu povzročile nezadovoljstvo, in zaostrene razmere zaradi menjav vodstva, v grobem pa tudi politične razmere v državi, saj naj bi na kadrovanje na Delu vplivala prav politika.

Trenja v časopisni hiši Delo in javne polemike o političnem prevzemu časopisa so se začeli v začetku leta 2006, ko je prišlo do zamenjave uprave časopisno-založniške hiše Delo in odgovornega urednika časopisa. Nov predsednik uprave je 21. januarja 2006 postal Danilo Slivnik, nasledil je dotedanjega predsednika uprave Tomaža Peroviča. Že dober mesec kasneje je nadzorni svet zamenjal tudi odgovornega urednika, to je postal Peter Jančič, ki je na tem mestu zamenjal Darijana Koširja. V javnosti je prevladovalo prepričanje, da je bil v ozadju teh menjav

tedanji premier Janez Janša, ki so mu številni kritiki očitali, da si želi v časopisu pridobiti politični vpliv (STA 2007b).

Ko je Jančič nastopil funkcijo odgovornega urednika, so se začela trenja med novinarji Dela na eni strani ter odgovornim urednikom in upravo na drugi strani. Izvršilna odbora sindikata in aktiva novinarjev Dela sta aprila 2007 v izjavi za javnost zapisala, da uprava pod vodstvom Danila Slivnika in ob asistenci odgovornega urednika Petra Jančiča uničuje Delo (STA 2007a). Novinarji so v izjavi med drugim opozorili, da uprava nanje trajno pritiska s posegi v novinarsko svobodo, samovoljnim nižanjem plač, disciplinskimi ukrepi in odvzemanjem področij. V zadnjem letu je časopis, kot so takrat navedli, zapustilo več kot deset uveljavljenih novinarjev, mnogi novinarski potenciali pa so sistematično marginalizirani in pasivizirani. »V časopisu vladajo (samo)cenzura, pasivnost in strah. Kršijo se ustava, zakon o medijih, zakon o delovnih razmerjih, zakon o soupravljanju delavcev v podjetjih in interni pravilniki,« so še tedaj opozorili (STA 2007a). Delovanje časopisa je, kot so poudarili, bistveno oslABLJENO in ugled okrnjen, naklada je namreč v dobrem letu dni padla za skoraj deset odstotkov (STA 2007a).

V naslednjih dveh letih so sledile številne nove menjave na vodilnih položajih, ki na novinarje in njihovo delo prav tako niso mogle pozitivno vplivati. Maja 2007 je skupščina Dela za novo predsednico nadzornega sveta imenovala Andrijano Starina Kosem. Peter Jančič je po dogovoru z upravo s 1. avgustom 2007 odstopil s funkcije odgovornega urednika, na tem mestu ga je zamenjal Janez Markeš. Z mesta predsednika uprave je tri mesece kasneje odstopil tudi Danilo Slivnik, ki ga je nasledil Peter Puhan. Spomladi 2008, ko so se že bližale parlamentarne volitve, so sledile nove menjave. Odgovorni urednik je zopet postal Darijan Košir. Po volitvah so bile razmere na Delu še vedno zelo negotove. Decembra 2008 je namreč nadzorni svet Dela sprejel spremembe statuta, ki so omogočile prehod na enotirno upravljanje družbe. Prvemu upravnemu odboru je predsedovala Andrijana Starina Kosem, vendar jo je že čez pol leta upravni odbor razrešil in za novo predsednico avgusta 2009 imenoval Marjeto Zevnik. »Družba Delo ne želi biti več medijska tema, ampak še naprej družba, ki izdaja verodostojne, kredibilne in kakovostne medije,« so ob imenovanju Zevnikove v sporočilu za javnost zapisali v upravnem odboru (STA

2009).

3 OPREDELITEV KOMENTARJA

Komentar je ena od stalnih oblik novinarskega sporočanja. Manca Košir ga v svoji klasifikaciji stalnih oblik novinarskega sporočanja uvršča v interpretativno zvrst, znotraj nje pa v komentatorsko vrsto (Košir 1988, 65). Prevladujoča funkcija komentarja je namreč interpretativna, novinarji do predmeta pristopajo angažirano in so s svojimi mnenji v besedilih prisotni, predmete ocenjujejo, vrednotijo, pojasnjujejo, analizirajo in razlagajo (Košir 1988, 63, 83). Monika Kalin Golob (2005, 97) po Jožetu Toporišiču (1984, 624) komentar uvršča med presojevalna besedila, ki imajo prevladujočo interpretativno funkcijo.

Predmet komentatorske vrste je, kot pojasnjuje Koširjeva, ozadje aktualnega dogodka, o katerem je javnost že obveščena. Komentar tako praviloma sledi vesti, ki je nesamozadostna (Košir 1988, 83). Komentar dogodku, ki je bil prej povedan v obliki vesti ali poročila, po besedah Koširjeve podeljuje smisel. Novinar se v komentarju v imenu bralcev sprašuje o vzrokih, zakaj je do dogodka prišlo, in o tem, kakšne posledice lahko sledijo temu dogodku. Manca Košir pojasnjuje, da anonimnih komentarjev ni, komentator mora namreč prevzeti odgovornost za svoja mnenja in razlage (Košir 1987, 44).

Koširjeva pravi, da komentar dogodke, ki so naslovnika presenetili, ker ni predvideval takega razpleta, naredi za doumljive. Ob tem dodaja, da mora komentar to, kar se je v vesti izkazalo kot nenavadno in nedoumljivo, pojasniti tako, da ne bo več nenavadno in nedoumljivo. Komentator mora z analizo, argumentacijo in sintezo doseči, da naslovnik dogodek razume v logiki naravne zakonitosti. Naslovnik mora imeti občutek, da mu je jasno, kaj se je zgodilo. (Košir 1988, 83, 84).

Komentator mora po besedah Koširjeve poznati različne poglede na problem, s katerim se ukvarja, zato mora o zadevah, o katerih piše, veliko vedeti, področje, ki ga komentira, pa mora dobro poznati. Komentator tako določeno vprašanje osvetli z mnogih strani in bralcem v tem okviru pojasni svoja stališča do tega vprašanja. »Bolj ko je novinarjevo mnenje podkrepljeno z argumenti, pomembnejše je« (Košir 1987, 44). Novinar komentator mora zato v komentarju nizati argumente, ki naj bi prepričali bralca, svoja stališča mora logično utemeljiti in jih razumsko razložiti. Dobro je tudi, da navede različne statistične podatke, izsledke raziskav s področja, ki ga obravnava, uporabi lahko tudi različno pisno gradivo in dokumente ter doda izjave političnih veljakov in strokovnjakov.

Koširjeva pravi, da bralci dobremu komentarju verjamejo. Ta vrsta ima tako po njenem velik pomen, saj sooblikuje javno mnenje o pomembnih družbenih zadevah. Kot poudarja, komentator komentarja ne piše o vsakem dogodku, ki ga je zabeležila vest ali poročilo, temveč le o pomembnem dogodku (Košir 1987, 44). »Tako kot za vse novinarsko pisanje velja tudi za interpretativno zvrst, čeprav je ta bolj avtorska kot informativna, da odgovarja na družbena vprašanja. Je nekak dialog med ljudmi. Novinar v bistvu odgovarja na naslovnikova vprašanja, ki mu jih ta zastavlja v skladu z družbenimi običaji in novinarskimi žanri« (Košir 1987, 45).

Koširjeva (1988, 83) poudarja, da je za komentatorsko vrsto pomembno, da je ažurna, ne sicer tako kot vest, vendar tudi ne dosti manj. Najbolje je, svetuje, da je komentar objavljen v isti številki časopisa, v katerem je tudi aktualna, vznemirljiva in nesamozadostna vest. »Če to ni mogoče, mora to storiti v prvi naslednji številki. Naslovnik namreč pričakuje, da bo dobil hitro pojasnilo. Zaradi tega njegovega pričakovanja komentar ne udejanja razlagalne funkcije, temveč pojasnjevalno« (Košir 1988, 83).

Podobno kot Koširjeva komentar opredeljuje – sicer v okviru pojasnjevanja radijskega novinarstva – tudi Bojan Golčar, ki pravi, da novinar v komentarju ponavadi z »določeno časovno distanco analitično razmišlja o dogodku in razkriva njegova ozadja ter za razliko od

vesti in poročila doda tudi subjektivno (lastno) vrednostno sodbo« (Golčar 2003, 54). Kot poudarja, komentiranje dogodkov zahteva od novinarja več izkušenj, splošno razgledanost in predvsem poznavanje (empiričnih) dejstev, ki jih navaja. Golčar izpostavlja tudi pomembnost vloge samih piscev komentarjev, pravi namreč, da si mediji za komentiranje posameznih področij družbenega življenja prizadevajo pridobiti kompetentne pisce, saj ti s težo svojih razmišljanj dvigujejo ugled in verodostojnost medija (Golčar 2003, 54).

Zelo podrobno komentar pojasnjuje Tatjana Pirc, ki se prav tako osredotoča na radijski komentar: »Komentar nastane na podlagi aktualnega, družbeno pomembnega povoda, ki je lahko začetek, posledica, konec dogodka, pojava ali stanja« (Pirc 2005, 167). Ob tem Pirčeva dodaja, da gre pri komentarju za nizanje podatkov, ugotovitev, stališč z argumenti in pojasnili. Komentar po njenih besedah vključuje mnenja in stališča, ki jih avtor podpre z dokazi, podatki in številkami. Naloga komentarja je prepričljivo osvetliti vprašanje, pojav oziroma dogodek. O samem avtorju komentarja Pirčeva pravi, da mora pokazati velik posluš za laično sprejemljivost besedila, ki pa ga po njenem mnenju poznavalci obravnavane tematike pogosto nimajo. O tistem, kar izjavlja, mora biti avtor trdno prepričan, saj to komentarju daje avtentičnost (Pirc 2005, 168).

4 AKTUALIZACIJA

Korošec (1998, 13–14) nekatera specializirana, večinoma tehnična sredstva v poročevalstvu, ki pa so le v poročevalskih besedilih nevtralna, imenuje avtomatizmi (gre predvsem za v poročevalstvu ustaljene besedne zveze in stavčne konstrukcije, kot so denimo: *ko to poročamo, iz dobro obveščenih virov smo izvedeli, kot smo že poročali*). Ker gre za v poročevalstvu običajna, ustaljena jezikovna sredstva, me avtomatizmi v raziskavi ne bodo zanimali. Za raziskavo bodo relevantna le stilno zaznamovana jezikovna sredstva, ki jih Korošec poimenuje aktualizmi (1998, 18–33), s temi sredstvi namreč lahko novinar dogodke tudi vrednoti (Kalin Golob 2003, 48). Kar nastane z avtomatizacijo, je avtomatizem, kar nastane z aktualizacijo pa je aktualizem (Korošec 1998, 15–16).

Pri aktualizaciji gre za novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev z namenom, da se doseže poseben učinek (Korošec 1998, 15–16). Aktualizacija »pomeni predvsem odmik od neposredne označbe predmeta govora, tako da z njo tvorec dejansko posega v spoznano in na novo poimenovano resničnost, s tem pa je aktualizacija sredstvo, s katerim tvorec išče pot k naslovniku, navezuje stik z njegovim izkustvenim svetom, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost« (Korošec 1998, 17). Aktualizacija naslovnika vključuje, medtem ko ga avtomatizacija ne (Korošec 1998, 17).

Pri presojevalnih besedilih, kamor uvrščamo tudi komentar, »konvencija avtorju dopušča, da izbira tudi zaznamovana jezikovna sredstva, ki so nosilci (ne)izrecnega vrednotenja in vplivanja na naslovnikova čustva« (Červ 2008, 138). Korošec (1998, 13) k aktualizmom prišteva inherentno oziroma primarno zaznamovana jezikovna sredstva in adherentno oziroma sekundarno zaznamovana jezikovna sredstva. Pri inherentni zaznamovanosti imajo določena oblikoslovna kategorija, naglasna varianta ali skladijski pojav stilno zaznamovanost v odnosu do drugega že sami po sebi, torej ne glede na sobesedilo. Adherentno zaznamovana jezikovna sredstva pa svojo stilno vrednost dobijo šele v konkretnem besedilu oziroma stilno zaznamovanost dobijo s prenosom iz ene v drugo funkcijsko zvrst (Korošec 1998, 13). Korošec inherentnost in adherentnost razume podobno kot Olga Akhmanova (1976, 17–18), ki pojasnjuje, da je inherentna zaznamovanost neločljiv del jezikovne enote in že narejeno lingvistično dejstvo, inherentno zaznamovana jezikovna sredstva tako svojo stilno vrednost prenesejo v katerokoli besedilo, medtem ko adherentno zaznamovanost tvorec obudi oziroma zazna preko spomina, preko svojega védenja ali jo ustvari z različnim kombiniranjem jezikovnih enot.

Medtem ko Korošec in Akhmanova pri razlagi inherentne in adherentne zaznamovanosti izhajata iz samega jezikovnega sredstva in iz tvorca oziroma sprejemnika besedila, Ada Vidovič Muha (2000, 98–101) inherentno in adherentno zaznamovanost obravnava z vidika semantike, njena

razlaga izhaja iz pomena leksema.¹ Natančneje opredeljuje prvotno, inherentno konotativnost, pri kateri so konotativne prvine vgrajene v samo morfematiko leksema (npr. slabšalno obrazilo –ura: *glavura* : *glava*), lahko tudi v njegove nadsegmentne lastnosti, ter drugotno, adherentno konotativnost, pri kateri konotativne prvine »nastanejo v zvezi s katerim izmed drugotnih pomenov večpomenskega leksema« (Vidovič Muha 2000, 98). Pri besedi *pesjak* v pomenu 'tesen, zaprt prostor' gre tako denimo za adherentno slabšalnost, saj je mišljen prostor, ki ni namenjen psu, ampak človeku; SSKJ kot primer za ta pomen navaja: *iz tega pesjaka se morate izseliti* (Vidovič Muha 2000, 101). Inherentne konotativne prvine po besedah Vidovič Muha (2000, 98) zajamejo leksem v celoti, ne glede na število njegovih pomenov, medtem ko se adherentne pojavijo vedno v njegovem neprvem pomenu, lahko v vseh neprvih ali le v posameznih.

Kategorizacijo inherentno in adherentno je Vidovič Muha prenesla tudi na ozko knjižno leksiko (1972, 35–52, 2000, 102–110). Pri inherentni ali primarni knjižnosti gre za ozko knjižnost, ki je leksikalni enoti dana že z njenim osnovnim pomenom; ozka knjižnost je sestavni del forme leksikalne enote. Primarna knjižnost se lahko pojavlja kot besedotvorna, morfološka, naglasna ali glasovna prvina (Vidovič Muha 2000, 102). Kadar beseda ozko knjižnost pridobi v svojem pomenskem razvoju, pa govorimo o adherentni knjižnosti. »S pomensko motivacijo osnovnega pomena določenega leksema nastaja tako imenovana vsebinska oz. adherentna ozka knjižnost« (Vidovič Muha 2000, 102).

Čeprav Korošec, Akhmanova in Vidovič-Muha inherentnost in adherentnost razlagajo z različnih zornih kotov, ostaja bistvo obeh pojavov pri vseh enako – pri inherentnosti gre za prvotno, izvorno zaznamovanost, ki izhaja iz same jezikovne enote, razvidna je že na prvi pogled,

¹ Ada Vidovič Muha pojma inherentnost in adherentnost črpa iz češkega jezikoslovja, natančneje iz knjige *Expresivita slova v současné čestine* avtorja Jaroslava Zime (1961).

adherentnost pa je na drugi strani spodbujena od zunaj, je vsebinska, kontekstualna in ni takoj razvidna, nujna je angažiranost tvorca oziroma sprejemnika.

5 AKTUALIZACIJSKA JEZIKOVNA SREDSTVA

V analizo bom vključila aktualizacijska jezikovna sredstva, ki se pojavljajo na leksikalni in skladijski ravni. Vključila bom nekaj aktualizmov, ki jih v *Stilistiki slovenskega poročevalstva* obravnava Tomo Korošec (večino njegovih aktualizmov uvrščamo na leksikalno ravni), tako na leksikalni kot tudi na skladijski ravni bom analizirala še nekatera druga zaznamovana jezikovna sredstva, ki jih po moji oceni lahko uvrščamo med aktualizme, saj gre za sredstva, s katerimi tvorec besedila vrednoti tisto, o čemer piše, z njihovo uporabo dosega poseben učinek in išče pot k naslovniku. Pri opredeljevanju aktualizmov v nadaljevanju povzemam različne avtorje, ki uporabljajo za iste, podobne ali sorodne pojave različna poimenovanja, kot so stilno opazno, označeno, zaznamovano, aktualizirano, ekspresivno, zato bom na tem mestu te pojme in razmerja med njimi najprej opredelila.

Toporišič (2008, 22) pojma stilno opazno in stilno označeno enači z zaznamovano oziroma pojmem stilno neopazno enači z nezaznamovano. Gre za to, da je kakšno stvar mogoče povedati na dva ali več načinov, »pri tem pa je bistvo povedanega vedno isto, le njegova kakovost se menja, je vsakokrat drugačna« (Toporišič 2008, 22). Stilistika je izmed več izraznih možnosti tisto, ki je najvsakdanjejša, imenovala nevtralna. Toporišič (2008, 22) taki izrazni možnosti reče stilno neopazna ali nezaznamovana, medtem ko je manj običajna izrazna možnost po njegovem stilno opazna ali zaznamovana. Tudi pojem aktualizirano bi lahko enačili s pojmi stilno opazno, zaznamovano, označeno, saj gre pri aktualizaciji za novo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev z namenom, da se doseže poseben učinek (Korošec 1998, 15–16). V poročevalstvu se aktualizacija sicer pojavlja v razmerju oziroma kot nasprotje avtomatizacije, za katero je značilno ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev (Korošec 1998, 14–15). Velja tudi poudariti, da je glavni namen aktualizacije v poročevalskih besedilih iskanje stika z

naslovnikom, da bi vplivali na njegova čustva, mnenja in razumsko dejavnost (Korošec 1998, 12, 17).

Nekoliko težje je pojasniti, v kakšnem razmerju je pojem ekspresivno oziroma ekspresivnost v razmerju do zaznamovanega, označenega, opaznega in aktualiziranega, saj teoretiki to poimenovanje uporabljajo različno in ga torej tudi različno razumejo. Toporišič (1992, 19, 37) v *Enciklopediji slovenskega jezika* namesto ekspresivnosti raje uporablja poimenovanje čustvenost, ki jo opredeli kot posebno duševnostno stanje ali potek (npr. veselje, ljubezen, jeza), ki se kaže tudi jezikovno. Ob tem pojasni tudi ekspresivno oziroma čustveno zaznamovanost, ki jo obravnava le v povezavi z jezikom. Pri čustveni zaznamovanosti gre tako za oznako jezikovnih sredstev na vseh ravneh. V pisani besedi čustveno zaznamovanost po njegovem med drugim označujejo klicaj, natrganost povedi s tremi pikami, posebni tipi črk, v besedotvorju posebne pone, v skladnji pa posebni skladijski vzorci (npr. brezvezje, mnogovezje, vrivanje, kopičenje, izpostavljanje, ponavljanja, spremenjen besedni red ipd.).

Rudi Conrad v *Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini* ekspresivnost razume širše, saj pravi, da je za ekspresivnost značilna izrazna moč in poudarjanje. Ekspresivnost je po njegovem zlasti značilnost umetniškega stila, temelji pa na odstopanju od stilistično nevtralnega izražanja.² Tudi Kržišnikova (1994, 97), ki pojem ekspresivnost uporablja pri frazemih (označuje jih kot ekspresivna jezikovna sredstva), pojem ekspresivnost opredeljuje širše, razumeti je namreč, da kot ekspresivna označuje jezikovna sredstva, ki imajo posebno izrazno moč in so torej v besedilu opazna – podobno torej kot tudi druga zaznamovana jezikovna sredstva. Na podlagi opisanih opredelitev ekspresivnosti bi bilo tako mogoče skleniti, da je ekspresivno pri Toporišiču nekakšna podpomenka pojma zaznamovan, opazen, označen, medtem ko gre pri Conradu in Kržišnikovi za sopomenko.

² Povzeto po prevodu Branke Gradišar (2009, 12), ki je zapisan v njenem diplomskem delu *Ekspresivnost besedil predsedniških volitev 2007*.

5.1 AKTUALIZMI NA LEKSIKALNI RAVNINI

Na leksikalni ravnini bom kot aktualizme obravnavala jezikovnozvrstno, časovno in čustveno zaznamovane besede, z narekovaji označene besede in besedne zveze, retorične figure zamenjave, frazeme, členke, glagole mišljenja in zaznavanja, v naslovih komentarjev bom obravnavala tudi obnovitve.

Med aktualizme na leksikalni ravnini bom torej med drugim vključila besede, ki so v knjižnem jeziku opazne. Toporišič (2008, 24) pravi, da med opazne sodijo načeloma vse besede, ki imajo za označevanje iste stvari ob sebi dvojnico, ki je bolj pogosta. Kot primere med drugim navaja: *cuker* nasproti *sladkor*, *vekati* nasproti *jokati* in *kolodvor* nasproti *postaja*. Te opazne besede so po njegovem v sodobno knjižno besedilo prodrle bodisi iz kakšne neknjižne variante slovenskega jezika (npr. *cuker*, *vekati*) ali pa gre za variante knjižnega jezika samega (*kolodvor*). V knjižnem besedilu so po prepričanju Toporišiča (2008, 25) opazne besede upravičene le v primerih, ko imajo nasproti svoji nevtralni dvojnici dodatno sporočilno vrednost. Če pisec ali govorec z zaznamovanimi besedami ne želi povedati drugega kot to, kar povedo že nevtralne dvojnice, po njegovem ni prav, da namesto teh uporabi označene. Tudi Korošec (1994b, 36), ki sicer ne govori o opaznih, ampak o ekspresivnih besedah, opozarja, da mora biti pri odstopanju od knjižne norme sporočilni namen avtorja jasno razviden.

Korošec (1994a, 5) podobno kot Toporišič pravi, da je za ekspresivne besede značilno, da imajo neekspresivne istopomenske besede ali vsaj besedne zveze. Kot primer za to trditev navaja, da lahko namesto ekspresivne besede *staruha* uporabimo neekspresivno besedo *starka* ali *stara ženska*. Na podlagi te dvojnosti Korošec (1994a, 5) ugotavlja, da je ekspresivno izražanje le sobesedilna oblika nevtralnega izražanja. Neekspresivne besede in celo termine je mogoče narediti ekspresivne. »To storimo s pomenskim prenosom ali zamenjavo pomenov (podobnih ali nasprotnih); če želimo npr. reči, da se nam *vstopnica za kino* zdi velika, ji rečemo *plakat*; podobno še: *čevelj – čoln*, *gramofon – lajna*; *baraka – vila* ipd.« (Dular in Korošec 1994a, 5). Za vse negativne, zoprne in nevšečne stvari mora imeti knjižni jezik po besedah Korošca tudi

čustveno nevtralne besede. Besede *tat*, *hinavec*, *driska* v skladu s tem tako niso ekspresivne (Dular in Korošec 1994a, 5).

5.1.1 STILNO IN ČASOVNO ZAZNAMOVANE BESEDE

K aktualizmom po Korošču (1998, 19) sodijo besede, ki jih SSKJ kvalificira s stilno-plastnimi kvalifikatorji (gre za besede, ki imajo socialnozvrstne in funkcijskozvrstne oznake, kot so narečno, otroško, pogovorno, nižje pogovorno, žargonsko), ekspresivnimi (npr. ekspresivne oziroma čustveno obarvane besede, ljubkovalne, ironične, slabšalne, šaljive, vulgarne besede) in časovnimi kvalifikatorji (npr. redke, starinske, zastarele besede); gre torej za besede, ki so zaznamovane z vidika jezikovne zvrstnosti, ekspresivnosti in časovnosti.³ V poročevalskih besedilih se, kot pravi, ne pojavljajo vse vrste stilnih besed, rabo otroških in ljubkovalnih besed tako onemogoča že sama poročevalska vsebina. Bolj pogosti so arhaizmi in pogovorne besede, ki so po besedah Korošca v knjižnem poročevalstvu izrazito ekspresivne, pogoste so tudi nižje pogovorne besede.

5.1.2 Z NAREKOVAMI OZNAČENE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE

Tvorec besedila vrednoti zapisano tudi s tem, ko postavi besedo ali besedno zvezo v narekovaje. Z narekovaji namreč besedi ali besedni zvezi pripiše poseben pomen, položaj ali vrednost (Toporišič 2001, 51). Korošec (1998, 122) po drugi strani pravi, da gre pri narekovajih za avtorjevo opravičilo bralcu zaradi drugačne, morda celo neprimerne rabe besede. Pisci z narekovaji pogosto zaznamujejo sekundarno zaznamovane besede, ki so same po sebi nevtralne, zaznamovanost pa pridobijo šele v konkretnem besedilu. Besede v nekaterih primerih postanejo adherentno zaznamovane prav s tem, ko jih pisci postavijo v narekovaje. Nekateri avtorji besedil

³ Korošec ostaja pri SSKJ-jevski delitvi in terminologiji, vendar pa se pri nas pri neslovarski rabi bolj dosledno uporablja Toporišičeva terminologija (socialne, funkcijske, prenosniške, časovne in mernostne zvrsti) (Kržišnik 1998b, 54).

z narekovaji opremijo tudi besede, ki so stilno zaznamovane že same po sebi (so torej primarno zaznamovane) ne glede na konkretno besedilo. Čeprav bi naslovnik verjetno že sam tudi brez narekovajev ugotovil, da gre za zaznamovano besedo, ga želi pisec na to z narekovaji še dodatno opozoriti. Vzrok za to je verjetno v tem, da novinarji težijo k temu, da bi bilo besedilo čim bolj razumljivo, jasno in nedvoumno (Červ 2008, 142).

Červova (2008, 142) med drugim opozarja na nepotrebno označevanje metafor z narekovaji. Po njenem gre pri označevanju metafor z navednicami ali pri sprotnem razlaganju metafor za na prvi pogled bralcu prijazno potezo, ki je po njenem kontradiktorna s samim vzgibom za rabo metafore. Novinar namreč za ubeseditev svojih misli izbere jezikovno sredstvo, ki ima vsaj dva pomena, nato pa se te večpomenskosti zбоji in jo nevtralizira z razlago metafore. Tvorec metafor z razlago oslabi, kar je z metaforo dosegel (Červ 2008, 142).

5.1.3 FRAZEMI

Frazemi niso le poimenovalno, ampak tudi vrednotenjsko jezikovno sredstvo (Kržišnik 1994, 95). Frazemi po Korošcu (1998, 20) vrednotijo in izražajo avtorjevo stališče ali besedilo včasih le poživljajo. Osnovna lastnost frazema je – poleg večbesednosti, stalnosti oblike in pomena ter neizpeljivosti pomena celote iz pomenov sestavin – tudi ekspresivnost (Kržišnik 1994, 92). Vendar ta »opaznost ne izhaja le iz ekspresivnega pomena frazema kot celote, temveč pogosto tudi še iz ekspresivnega pomena njegovih komponent (besed)« (Kržišnik 2001, 30). Frazemi v nasprotju z drugimi ekspresivnimi jezikovnimi sredstvi po svojem nastanku izražajo tudi subjektivno razmerje, ki je rezultat kolektivnega videnja predmetnosti in pojavnosti (Kržišnik 2001, 30).

Čeprav gre za ekspresivna jezikovna znamenja, po besedah Kržišnikove (1994, 97) frazemi v prvi vrsti niso namenjeni za rabo v umetnostnih besedilih. Prav v umetnostnih besedilih imajo od vseh možnih pomenskih prenosov, kot je denimo ustvarjalna metafora, najnižjo ekspresivno

vrednost. Frazemi so namreč stalna, konvencionalna, »bivša« metafora. Živahnost in razplatenost kažejo zlasti v neumetnostnih besedilih, najpogostejši pa so v publicistiki. Kot sredstva za izražanje vrednotenja se pojavljajo predvsem v publicističnih besedilih, katerih primarna funkcija je ocenjevalna (npr. komentarji), uporabljajo se sicer tudi v poljudnoznanstvenih besedilih (Kržišnik 1994, 97).

Frazeološka jezikovna sredstva so po besedah Kržišnikove (1996a, 176) primerna za prikaz, kako se družbene spremembe kažejo v jeziku. Frazemi imajo tako prav v časopisnih besedilih posebno funkcijo (Kržišnik 1998a, 184). Časopis je namreč posredovalec podatkov o aktualnem »času in kraju«, s tem, ko izraža razmerja do teh posredovanih podatkov, po njenem oblikuje javno mnenje oziroma je oblikovalec javnega mnenja (Kržišnik 1996a, 176).

Mnogi ali celo večina frazemov so, kot že rečeno, t. i. konvencionalne oziroma bivše metafore in metonimije, ki jih uporabljamo v »vsakdanjem« jeziku, zaradi česar se jih niti več ne zavedamo, vendar frazeološka jezikovna sredstva ne glede na to ohranjajo ekspresivni naboj. Kržišnikova (1996a, 176) ob tem ugotavlja, da označevanje oziroma poimenovanje in vrednotenje določene predmetnosti in pojavnosti s frazemom na ravni kolektivne zavesti zlahka povzroča zabrisovanje meja med mnenjem pisca in mnenjem bralca, rahlja se, kot nazorno pojasnjuje, distanca med »tako misli/vrednoti avtor« in »tako mislim/vrednotim jaz (bralec)«. »Možnost za nehoteno identifikacijo bralca z oceno (vrednotenjem), ki jo izraža pisec v časopisnem besedilu, je torej večja, če je ta ocena izražena s frazeološkim sredstvom. S tem so ta sredstva tudi manipulativna, zlasti, če upoštevamo vlogo časopisa kot oblikovalca javnega mnenja« (Kržišnik 1996a, 176).

Vendar je ob tem treba ponovno poudariti, da frazemi kot ekspresivna jezikovna znamenja in kot sredstvo za izražanje razmerij do predmetnosti in pojavnosti sodijo zlasti v presojevalna časopisna besedila (Kržišnik 1996a, 179). Kržišnikova (1996a, 180) med drugim ugotavlja, da pogostnost rabe frazemov najbolj nedvoumno razmejuje poročevalna in presojevalna besedila. Bralec tako po njenih besedah lahko že po vrsti besedila ugotovi, ali gre za oceno nekega

dogodka ali le za njegov prikaz. Možnost, da se bralec nehote identificira z oceno avtorja, je tako že besedilnovrstno manjša (Kržišnik 1996a, 180). Pri tem velja omeniti, da Gaja Červ (2008, 139) po drugi strani v svoji raziskavi o rabi metafor v petih slovenskih dnevnikih ugotavlja, da je frazemov celo več v poročevalnih besedilih. Gre namreč za zelo priročna in funkcionalna poimenovalna sredstva, z uporabo katerih novinar prevzema vlogo govorca v imenu javnosti, »namesto 'avtorsko subjektivnega' izreka 'kolektivno subjektivno'« (Červ 2008, 145). Bralec do vrednostnih konotacij, ki jih prinašajo frazemi, teže vzpostavi distanco, frazemi so zato idealna sredstva »za izražanje vrednostnih sodb tudi tam, kjer od avtorja profesionalna ideologija objektivnosti zahteva, da se vrednotenja vzdrži« (Červ 2008, 145).

Količina in razporeditev frazemov ter prisotnost oziroma odsotnost frazemov s pozitivnim ali negativnim vrednotenjskim konotativnim pomenom lahko po mnenju Kržišnikove pokaže tudi, kakšno je »vzdušje« v neki družbi, ki ga množični mediji po eni strani odlikavajo, po drugi strani pa tudi vzpostavljajo. Opazovanje rabe frazeologije v časopisnih besedilih z namenom, povedati kaj o razmerjih v družbi, je tako upravičeno (Kržišnik 1996a, 176). Frazemi se praviloma uporabljajo na besedilno izpostavljenih mestih, za učinkovanje v časopisnih besedilih je to zelo pomembno, saj teh besedil bralci praviloma ne berejo od začetka do konca, ampak »diagonalno«, ustavijo se le na izpostavljenih mestih. Pričakovati je torej, da se bodo frazemi v časopisnih besedilih pojavljali zlasti v naslovih, takoj za naslovom v krepkem tisku ter na začetku in na koncu besedila (Kržišnik 1998a, 187–188).

Kržišnikova (1998a, 186) med drugim ugotavlja, da je za frazeologijo v časopisnih besedilih – zlasti v dnevnem časopisju – tipična »približna raba« frazemov, kot pojasnjuje, gre za rabo, ki odstopa od normativne podobe frazeološke enote. Pri odstopih od normirane podobe frazema ne gre nujno za kršitev norme, saj je nenormativna raba frazema lahko tudi posledica zgodovinsko pogojene spremembe ali frazeološke prenovitve, ki jo bom podrobneje pojasnila v naslednjem poglavju (Kržišnik 1996b, 139). Vzrok za tako imenovano približno rabo frazemov je običajno naglica, s katero nastajajo časopisna besedila. Pogostejši so odstopi od normirane oblike, medtem ko je napačna raba pomena frazema redkejša (Kržišnik 1998a, 187).

5.1.3.1 FRAZEOLŠKE PRENOVITVE

Pri frazeoloških prenovitvah gre, kot rečeno, za »odstop od norme, ki ni njena kršitev« (Kržišnik 1996b, 140). Prenovitve so inovativne spremembe oblike in/ali pomena frazema, so namerne in sobesedilno pogojene (Kržišnik 1990, 399). »Posledica prenovitev je stilna opaznost« (Kržišnik 1996b, 141), pomenski prenosi, ki so pri frazemih že prikriti ali otrdeli, so pri prenovitvah ponovno razvidni; to prenovitev kot postopek približuje ustvarjalni metafori. Primer prenovitve: *krasti (←jemati) besede z jezika* (Kržišnik 1990, 405). Prenovitev je učinkovita le, če vzpostavlja razvidno razmerje do pomena izhodiščnega frazema in obenem prinaša nove pomenske razsežnosti; s tem nastaja določena napetost med izhodiščnim in novim pomenom (Kržišnik 1990, 401). Če ob namerni spremenjeni rabi frazema ta pogoj ni izpolnjen, prenovitev po besedah Kržišnikove (1996b, 141) ni uspešna, v tem primeru gre tudi za kršitev norme.

Za neokrnjeno zaznamovanje pomena frazema mora biti frazem v neokrnjeni podobi, kar zahteva dano sestavinsko zapolnitev (sestavine frazema ne smejo biti izpuščene ali zamenjane), dano skladijsko zgradbo (besedni red sestavin, čas, naklon, ... ne smejo biti spremenjeni), dano strukturno-pomensko povezovalnost (zunanja sintagmatika frazema ne sme biti spremenjena) ter predvideno vključevanje frazema v sobesedilo. Če je katera od teh štirih zahtev neizpolnjena, gre po besedah Kržišnikove (1990, 403) za prenovitev. Prenovitve, in sicer izpust in zamenjavo sestavin ter sobesedilne prenovitve, obravnava tudi Korošec (1998, 124–139), ki se ukvarja s prenovitvami v časopisnih naslovih, poimenuje jih obnovitve.

5.1.4 OBNOVITVE V ČASOPISNIH NASLOVIH

Pomemben del komentarja je naslov, ki naj bi bralca pritegnil k branju ter ga informiral o tematiki besedila in stališčih avtorja (Korošec 1998, 45–49). Naslovi komentarjev so pogosto aktualizirani in eden glavnih načinov za delanje aktualiziranih naslovov so, kot ugotavlja Korošec (1998, 124), prav obnovitve, ki so vrsta aktualizacije v časopisnih naslovih. »Pri delanju

aktualiziranih naslovov so obnovitve nekoliko redkeje zastopane od metafor in metonimij, po učinkovitosti v naslovu pa zlasti metaforo daleč prekašajo« (Korošec 1998, 124). Obnovljeni naslovi so izrazito stilno učinkoviti predvsem zaradi vzpostavitve miselne povezave pri bralcu med prvotnim naslovom in vsebino, ki jo naslavlja obnovljeni naslov. Obnovitve se navadno pojavljajo v naslovih avtorskih novinarskih besedil, zlasti v komentarjih in uvodnikih, sicer bolj poredko jih najdemo tudi v naslovih poročil in razširjenih vesti. Glede na izbiro sestavin Korošec (1998, 124) ločuje **obnovitve klišejev** (obnovljena so splošno znana rekla, rečenice, pregovori in frazemi, npr. *Iz te moke ni kruha*) in **obnovitve vzorcev** (obnovljeni so lahko znani izreki, znani naslovi literarnih, filmskih in drugih del, npr. *Somrak mitov*), glede na obliko oziroma podobnost z virom, katerega obnovitev predstavljajo, ločuje še dve podskupini: **ponovitve klišejev** (najpogostejše so splošno znane rečenice, od obnovljenih klišejev se razlikujejo po tem, da nimajo novih prvin, npr. *V slogi je moč*) in **ponovitve vzorcev** (npr. *Somrak bogov*) (Korošec 1998, 124–138). Ponovitev je po Korošču (1998, 124) vrsta obnovitve.

5.1.5 RETORIČNE FIGURE ZAMENJAVE ALI TROPI

Med aktualizme sodijo tudi retorične figure, pri obravnavi katerih se bom oprla na klasifikacijo retoričnih figur Toneta Smoleja (Smolej in Hriberšek 2006, 24), ki na podlagi splošno sprejetih Kvintiljanovih stališč razlikuje štiri skupine retoričnih figur: figure zamenjave (metafora, metonimija, sinekdoha, litota, antonomazija, perifraza itd.), figure dodajanja, figure odzemanja, figure premeščanja in miselne figure. Na leksikalni ravnini bom obravnavala figure zamenjave, saj gre pri teh strukturah za spremembe besednega pomena (Kmecl 1995, 106), posamezno figuro bom podrobneje pojasnila v nadaljevanju v okviru same analize in interpretacije rezultatov.

Ocenjujem, da bodo med retoričnimi figurami zamenjave za izražanje stališč v komentarjih zelo učinkovite metafore, saj od tvorca zahtevajo precej lastne ustvarjalne angažiranosti in napora, vendar je vprašanje, kako izvirne in ustvarjalne bodo te metafore zaradi časovne stiske, ki je značilna za novinarsko delo. Pričakujem tudi veliko metonimij in sinekdoh, pri katerih bo

verjetno večinoma šlo za ustaljena poimenovanja, kot so denimo *Slovenija, država, ministrstvo*, ki pa jih ne bom mogla vključiti v analizo, saj komentator z njimi ne vrednoti dogodkov. To so namreč zgolj priročna poimenovalna sredstva, zaradi česar jih novinarji začnejo avtomatizirano uporabljati vselej, »ko želijo ubesediti prvino realnosti, za katero se je metaforično poimenovanje izkazalo kot posebej učinkovito« (Červ 2008, 139).

5.1.6 ČLENKI

Jezikovna sredstva, s katerimi avtor vrednoti povedano, so tudi členki. Gre za nepregibno besedno vrsto, s katero tvorec besedila med drugim izraža pomenske odtenke posameznih besed, delov stavka ali celih stavkov in povedi (Toporišič 1984, 384). Skubic (2005, 230) pravi, da členki sicer nimajo propozicijskega pomena in torej ne označujejo pojmov, pač pa govorec z njimi največkrat izrazi le svoje mnenje o povedanem. Andreja Žele (2008, 91) podobno ugotavlja, da so členki sporočilno smiselni učinkoviti besedilni konektorji oziroma povezovalniki, ki imajo močno spremstveno naklonsko vlogo v smislu opredeljevanja ali komentarja.

Toporišič (1984, 384–385) ločuje več vrst členkov. Pričakujem, da se bodo v komentarjih pojavljali predvsem poudarni, presojevalni, dodajalni in členki potrjevanja ali soglašanja, možnosti, mnenja ter zadržka. Veliko bo verjetno tudi členkov, ki izražajo časovnost; ti členki imajo prav tako lahko vrednotenjsko vlogo, zato jih bom v analizi upoštevala (Žele 2008, 92). Vprašalnih členkov in členkov zanikanja ter nesoglašanja v komentatorskih besedilih po drugi strani ne pričakujem, saj gre za členke, ki so bolj značilni za govor oziroma dialog.

5.1.7 GLAGOLI MIŠLJENJA IN ZAZNAVANJA

Kadar tvorec besedila glede določene predmetnosti, o kateri govori ali piše, ni povsem prepričan, ali pa meni, da naslovniki zapisanega oziroma povedanega ne bodo sprejeli kot resničnega ali verjetnega, svoje podajanje niansira; bodisi tako, da poudarja objektivnost povedanega, ali pa se zavaruje z izrazi, s katerimi izrazi svoj zadržek glede povedanega (Toporišič 1982, 271–272). Sredstva, s katerimi tvorec lahko niansira povedano, so nekateri členki, ki smo jih že obravnavali, Toporišič (1982, 272–273) pa med ta sredstva prišteva tudi glagole mišljenja in zaznavanja (npr. *zdi se mi, ne dvomimo, dvomljivo je*; sama sem prištevam še izraze: *kot kaže, jasno je, dejstvo je* ipd.). Tvorec besedila torej tako kot s členki tudi z glagoli mišljenja in zaznavanja vrednoti povedano.

5.2 AKTUALIZMI NA SKLADENJSKI RAVNINI

Kot aktualizme na skladenjski ravnini bom obravnavala medstavo, strukture z enodelnim pomišljajem, ki namesto vejice poudarjeno ločuje besedo ali misel stavka, k aktualizmom bom štela tudi miselne figure, ki so usmerjene k bralcu, to so retorično vprašanje, retorično vprašanje z odgovorom in apostrofa, izpustne naslove ter interpunkcijske naslove.

5.2.1 MEDSTAVA

Medstave so po Korošču (1998, 282) izrazi med pomišljajema v najširšem smislu, gre za strukturo, ki je na obeh straneh od ostalega besedila ločena s pomišljajema. Medstave Korošec (1998, 281) ne enači z vrinjenim stavkom, saj pri nekaterih strukturah, ki so na obeh straneh ločene s pomišljajema, sploh ne gre za vrivanje, medstava je zato zanj širši pojem kot vrinjeni stavek. Pri vrinjenih stavkih gre sicer po njegovem za poseben postopek pri konstruiranju povedi ali širšega besedila, gre torej za vrivanje, pri katerem pisec organski potek govorne verige prekinja z vrinjeno enoto, ki izhaja iz druge ravnine (Korošec 1998, 280). Vrinjeni stavek

»dodaja kako podrobnost, kaj pojasnjuje, izraža odnos govorečega do vsebine, razmišlja o pravilnosti podatka ali izraza, se sklicuje na naslovnikovo izkustvo ali naslovnika k čemu poziva« (Šmilauer v Korošec 1998, 280–281).

Namesto tradicionalnega poimenovanja pomišljaj Korošec (1998, 282), ko govori o medstavi, raje uporablja poimenovanje distančnik ali vmesnik, dvodelni pomišljaj pri medstavi je namreč po njegovem dejansko signal, ki nima nobenih skladijskih obveznosti do okoliškega besedila, ampak enoto prostorsko, vidno oddeljuje od okolice. Medstave so ali izpostave ali pristave. Korošec (1998, 294–295) pojasnjuje, da so najpreprostejše pristave tradicionalni vrinjeni stavki; kot primer navaja: *V najlepši sobi malega gradu – posebno lepih sob sicer ni bilo – pogrnjeno je bilo za večerjo častnikom.* »Merila za ločevanje med izpostavo in pristavo se delno ujemajo z merili za določanje vrinjenega stavka« (Korošec 1998, 283). Medtem ko se pri izpostavi lahko izpustita oba vmesnika (če strukturi z medstavo odvzamemo oba vmesnika, dobimo nezaznamovan potek govornega niza), pri pristavi oziroma vrinjenem stavku to ni mogoče. Pri izpostavi je enota z vmesnikoma le izpostavljena, pri čemer pa to ni enota z druge ravnine (Korošec 1998, 284).

Kot izpostave se najpogosteje pojavljajo prislovna določila (prislovi, predložne zveze, prislovni odvisniki) ter levi in desni prilastki. Primer: *S takim ravnanjem si lahko – med drugim – razložimo, zakaj nismo dosegli ciljev* (Korošec 1998, 284–285). Z vključevanjem povedkov, kot pravi Korošec (1998, 287), izpostave prehajajo k vrinjenim stavkom. Tako je povsem razumljivo, da stavčna poved ne more nastopati v vlogi izpostave (Korošec 1998, 285). Izpostava se redko pojavlja v umetnostnih besedilih, pogostejša je v poljudnoznanstvenih in znanstvenostrokovnih besedilih, najpogostejša pa je prav v publicističnih besedilih, predvsem časopisnega poročevalstva; tako izpostave kot tudi pristave najdemo predvsem v avtorskih časopisnih besedilih (Korošec 1998, 283, 288).

5.2.2 STRUKTURE Z ENODELNIM POMIŠLJAJEM

Kot aktualizme bom obravnavala tudi strukture z enodelnim pomišljajem, ki namesto vejice poudarjeno ločuje kakšno besedo ali misel stavka (npr. *Ti očeta do praga – sin tebe čez prag.*) (Toporišič 2001, 44). Gre za stilno zaznamovane strukture, saj pisec besedo ali stavek s tem, ko ju od ostalega besedila loči s pomišljajem, poudari. Če v teh strukturah namesto pomišljaja uporabimo vejico, dobimo nezaznamovano strukturo.

5.2.3 MISELNE FIGURE

Na skladijski ravnini bom k aktualizmom štela tudi tri miselne figure, ki so izrazito usmerjene k poslušalcu oziroma v našem primeru k bralcu, to so retorično vprašanje, retorično vprašanje z odgovorom in apostrofa ali nagovor (Smolej in Hriberšek 2006, 73–75). Gre za izrazita vrednotenjska sredstva, pisec namreč s pomočjo teh stavčnih struktur usmerja in ureja misli ter argumente, v komentarjih zato lahko pričakujemo njihovo pojavljanje.

5.2.4 IZPUSTNI NASLOVI

Časopisni naslovi z izpustom ali elipso so, kot ugotavlja Korošec (1998, 139), v slovenskih poročevalskih besedilih zelo pogosti. Korošec (1998, 141–142) izpuste v časopisnih naslovih obravnava in razvršča na podlagi Toporišičeve (1984, 504) definicije, ki določa, da o izpustu govorimo, »če v sicer dokončanem stavku glede na stavčni vzorec kaj manjka«. Tvorci izpust velikokrat uporabijo zaradi potrebe po kratkosti sporočanja oziroma jezikovne gospodarnosti, izpusti so zato v časopisnih naslovih pogosti (Korošec 1998, 140). Izpustni naslovi so po moji oceni lahko zelo učinkoviti, saj zaradi manjkajočih sestavin pri bralcu vzbujajo zanimanje in ga privabljajo k branju celotnega besedila. Korošec (1998, 142–149) v naslovih ločuje sedem vrst izpustov: izpust glagola *biti* v pomenu 'nahajati se', izpust vezi (to je glagola *biti* ob samostalniškem, pridevniškem in povedkovniškem povedkovem določilu), izpust pomožnika

biti, izpust naklonskih izrazov (npr. *treba je*, *nujno je*), izpust povedkov (glagolov premikanja), izpust predmeta in ločilo kot znak za izpust.

5.2.5 INTERPUNKCIJSKI NASLOVI

Po Korošcu (1998, 18) gre za aktualizme s sorazmerno najnižjo stopnjo izrazitosti, taka sta zlasti klicaj in vprašaj (gre za t. i. vprašajne in klicajne naslove). Če je ločilo postavljeno tam, kjer ga pravopisna norma ne zahteva, gre za aktualizacijsko kršitev pravopisnega pravila, vendar v časopisnem naslovu tega ne sprejemamo kot kršitev (Korošec 1998, 18).

Korošec (1998, 105) poudarja, da so ločila ena od sredstev, s katerimi besede, besedne zveze, stavčne ali celo dvostavčne povedi lahko opravljajo posebno sporočanje vlogo – biti časopisni naslov. Vendar prav ta posebna vloga obenem izključuje pojavljanje nekaterih ločil v naslovih, denimo skladijske pike, skoraj v celoti skladijske vejice in podpičja in v celoti neskladijske vejice, podpičja in zaklepaja. Ločila imajo v naslovih, kot pojasnjuje Korošec (1998, 106), poleg prvotne, interpunkcijske vloge (npr. pravopisnega standarda) še drugotno, naslovno vlogo, kar med drugim pomeni, da so lahko v naslovih tudi opuščena. »Pešanje prvotne in jačenje drugotne vloge večja tudi k učinkovitosti usmerjeno opaznost« (Korošec 1998, 106). Na podlagi tega, v kolikšni meri stopa v ospredje drugotna, naslovna vloga ločila v časopisnih naslovih, Korošec (1998, 106) ločuje štiri vrste ločil: veliki ločili (vprašaj, klicaj), mali ločili (dvopičje, pomišljaj), parni (dvodelni) ločili (oklepaj, narekovaj) in izpustno ločilo (tropičje). Pričakujem, da bosta v naslovih najpogosteje zastopana vprašaj in klicaj, saj predstavljata najvišjo stopnjo naslovnih posebnosti v rabi ločil (Korošec 1998, 106).

6 REZULTATI ANALIZE KOMENTARJEV IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

Teoretičnemu delu, v katerem sem med drugim predstavila posamezna aktualizacijska jezikovna sredstva, ki jih pričakujem v komentatorskih besedilih, sledi analiza komentatorskih besedil v časopisu Delo, s katero bom preverila hipotezo, da so novinarji v svojih komentarjih po zamenjavi uprave in odgovornega urednika leta 2006 manj uporabljali aktualizme kot pred zamenjavo uprave. Ta hipoteza temelji na dejstvu, da so novinarji po zamenjavi uprave opozarjali, da uprava posega v novinarsko svobodo in pritiska nanje. Z aktualizmi lahko vrednotimo dogodke in pojave v družbi, lahko pa imajo v besedilu pretežno estetsko funkcijo. V raziskavi me zanimajo le aktualizmi, katerih prevladujoča funkcija je vrednotenjska, saj želim, kot rečeno, preveriti, ali so se novinarji v komentarjih izogibali vrednotenju z aktualizmi. Ali so se komentatorji izogibali izražanju mnenja na druge načine, denimo z argumenti in podobno, me v analizi ne zanima.

Pričakujem, da se v komentatorskih besedilih od aktualizmov, ki jih uvrščamo na leksikalno ravnino in katerih glavna funkcija je vrednotenjska, pojavljajo stilno in časovno zaznamovane besede, z narekovaji označene besede in besedne zveze, tropi, frazemi, členki, glagoli mišljenja in zaznavanja, v naslovih komentarjev pa obnovitve. Novinarji dogodke lahko vrednotijo tudi z aktualizmi, ki jih uvrščamo na skladenjsko ravnino, zato v komentarjih pričakujem pojavljanje medstav, struktur z enodelnim pomišljajem, miselnih figur, ki so usmerjene k bralcu (retorično vprašanje, retorično vprašanje z odgovorom in apostrofa), izpustnih naslovov in interpunkcijskih naslovov.

Pregledala bom pojavljanje aktualizmov v komentarjih, ki so bili objavljeni v treh različnih obdobjih, saj bom na ta način lahko preverila, ali drži hipoteza, da so novinarji v obdobju po zamenjavi uprave v komentarjih manj uporabljali aktualizme, s katerimi so vrednotili dogodke. Analiza tako vključuje 13 komentarjev, ki so bili v Delu objavljeni približno tri mesece pred zamenjavo uprave v tednu od 28. novembra do 3. decembra 2005 (to opazovano obdobje bom

poimenovala 1. obdobje), 11 komentarjev, ki so bili objavljeni približno tri mesece po zamenjavi vodstva v tednu od 12. do 17. junija 2006 (to bom poimenovala 2. obdobje), ter 12 komentarjev, ki so bili objavljeni dobri dve leti kasneje, natančneje od 26. do 31. januarja 2009 (to bom poimenovala 3. obdobje). Analiza zajema notranjepolitične komentarje v časopisu Delo, ki so bili objavljeni na prvi strani v rubriki Tema dneva in na peti strani v rubriki Mnenja. Glede na tematiko sem izbrala komentarje, v katerih novinarji pišejo o razmerah v državi in tudi komentatorska besedila, katerih tema so naši odnosi s Hrvaško in Evropsko unijo.

6.1 ANALIZA AKTUALIZMOV NA LEKSIKALNI RAVNINI

V analizo na leksikalni ravni bom vključila besede, ki so jezikovnozvrstno, čustveno in časovno zaznamovane oziroma besede, ki jih SSKJ kvalificira s katerim izmed stilno-plastnih, ekspresivnih in časovnih kvalifikatorjev, z narekovaji označene besede in besedne zveze, retorične figure zamenjave, frazeme, členke, glagole mišljenja in zaznavanja, v naslovih komentarjev pa bom obravnavala tudi obnovitve.

6.1.1 STILNO IN ČASOVNO ZAZNAMOVANE BESEDE

Ali in s katerim kvalifikatorjem je beseda označena, sem ugotavljala s pomočjo *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. V analizi me je zanimalo predvsem, ali se v katerem od obravnavanih obdobjih v komentarjih pojavlja več jezikovnozvrstno, ekspresivno in časovno zaznamovanih besed, s pomočjo katerih komentatorji vrednotijo tisto, o čemer pišejo. Ker so novinarji Dela po zamenjavi vodilnih sami opozarjali, da vodstvo nanje trajno pritiska s posegi v novinarsko svobodo in da v hiši vladajo (samo)cenzura, pasivnost in strah, pričakujem, da bo v komentarjih, ki so bili objavljeni po zamenjavi uprave, manj jezikovnozvrstno in ekspresivno zaznamovanih besed kot v obdobju pred zamenjavo uprave (STA 2007a). Samocenzura se namreč lahko kaže tudi v tem, da se novinarji izogibajo zaznamovanim jezikovnim sredstvom, s katerimi izražajo svoja stališča.

Rezultati analize kažejo, da so komentatorji v 2. obdobju res manj uporabljali besede, ki jih SSKJ kvalificira s katerim izmed stilno-plastnih, ekspresivnih in časovnih kvalifikatorjev in ki komentatorjem omogočajo vrednotenje dogodkov, kot v 1. in 3. obdobju. V 2. obdobju so komentatorji tako uporabili 36 takih besed, v 1. obdobju 55, v 3. obdobju pa 54 tako zaznamovanih besed.

1. OBDOBJE: V komentarjih se pojavljajo tako prvotno zaznamovane besede kot tudi besede, ki so zaznamovane v katerem od svojih drugotnih pomenov: *hrup okrog reform* [SSKJ: 2. eksp. živahno, vznemirljivo, razburljivo dogajanje: skušajte to urediti brez hrupa; njegove pesmi so povzročile veliko hrupa]; *Projekt, ki bi favoriziral izjeme, bi že jutri padel na ustavnem sodišču* [SSKJ: 7. biti osvojen, vdati se: okoliščine, v katerih je mesto padlo; po večdnevnom obleganju je trdnjava padla / publ. v tem času je padel najvišji vrh so prišli nanj // publ. izgubiti vpliv, veljavo, položaj: realizem je padel, na njegovo mesto je stopila nova romantika / rekord bo padel bo presežen; vojaška vlada je padla morala odstopiti]; *In tretjič, ker je rast števila brezposelnih pri ostrejši delovni zakonodaji svojevrsten alarm za skrb* [SSKJ: 2. pog., eksp. nemir, hrup: ves ta alarm je nepotreben; njihov prihod je vzdignil velik alarm] ← to besedo bi lahko sicer označili za metaforični publicizem (gre za razaktualizacijo aktualizma), saj gre za besedo, ki se z avtomatizirano rabo v poročevalskih besedilih ustaljuje kot poimenovalno sredstvo za vedno isti referent (Červ 2008, 140), vendar pa gre še vedno za jezikovno sredstvo, s katerim komentator na stilno opazen način izraža svoje stališče; *Zato ni dobro, da probleme med Zagrebom in Ljubljano puščamo nerešene zgolj zato, da bodo koristili, ko bo doma zaškripalo* [SSKJ: 4. eksp. priti v stanje, ko kaj ne poteka več gladko, brez zastojev, težav: organizacija tekmovanja je zaškripala].

Komentatorji včasih drugotno zaznamovane besede opremijo tudi z narekovaji, s čimer naslovnika verjetno želijo opozoriti, da gre za besedo, ki ni nevtralna: *Janez Janša ve, da mu Boško Šrot in Robert Šega koristita bolj kot Franci Pukšič, nekdanj nezamenljiv opozicijski »prvoborec«* [SSKJ: 2. publ. kdor si zelo prizadeva za kaj: prvoborci za socializem, lepše življenje]; *Se torej vse komisije in strokovne skupine le »predigra« strogo nadzorovane delne privatizacije* [SSKJ: 3. publ. uvod, priprava: opisati stališča oseb v volilni predigri].

Tudi prvotno zaznamovane besede so dokaj pogoste: *te delavske pare* [SSKJ: ekspr., navadno v zvezi uboga para človek, ki vzbuja usmiljenje, pomilovanje: ubogo paro je še naprej izkoriščal; zazdel se mi je čisto navadna uboga para; take uboge pare še nisem srečal / uboga človeška para]; *dvojna blamaža* [SSKJ: ekspr. sramota, osmešenje zaradi neuspeha: doživeti blamažo; predstava se je končala z veliko blamažo // zelo neprijeten položaj: spravila ga je v hudo blamažo]; *brez državne krize, linčanja* [SSKJ: linčati ← ekspr. linčali me bodo, ko bodo to brali]. Komentatorji ponekod besede, ki so prvotno zaznamovane, opremijo še z narekovaji in jih tako še poudarijo: *Pri tem je kot nekoč neizprosni »pravičnik« celo pripravljen zamižati na obe očesi* [SSKJ: ekspr. pravičen človek: imeli so ga za pravičnika; pravičniki in krivičniki].

Čeprav Korošec (1998, 19) pravi, da so v poročevalskih besedilih pogosti arhaizmi (starinske in zastarele besede), v teh komentatorskih besedilih takih besed praktično ni. Tovrstne časovno zaznamovane besede imajo v besedilih pogosto le estetsko funkcijo, taki primeri me, kot rečeno, ne zanimajo. Pojavi se le en primer besede, ki je v SSKJ označena s časovnim kvalifikatorjem in za katero vendarle lahko rečemo, da ima vrednotenjsko funkcijo: *Takratno Elanovo vodstvo z Urošem Koržetom na čelu zanika, da bi mešetarilo z bilancami* [SSKJ: 3. raba peša kupčevati, prekupčevati: mešetariti s konji].

2. OBDOBJE: Prvotno zaznamovane besede in besede, ki so zaznamovane v katerem od svojih drugotnih pomenov, se pojavljajo enako pogosto: *Da bo kot oblastnik zastavil svojo besedo za spremembo zakona o žrtvah vojnega nasilja* [SSKJ: nav. ekspr. kdor ima, izvaja oblast v določeni družbi: ob kapitulaciji so oblastniki pobegnili v tujino; civilni, vojaški oblastniki; fašistični oblastniki; age, begi in drugi turški oblastniki / proslave so se udeležili najvišji oblastniki predstavniki oblasti]; *Tudi zato ni naključje, da je energetskim mogotcem včeraj ob predstavljanju rekordnih donosov in rezerv plina zmanjkalo časa* [SSKJ: ekspr. zelo bogat in vpliven človek: sprva neznamenit trgovec je naenkrat postal mogotec; prositi pomoči mogotce; denarni, finančni, trgovski mogotec]; *Vsaj investicija v predpotopne tanke T-55, ki so medtem že romali v smeti (skladišča), je bila z vojaškega vidika nerazumna* [SSKJ: ekspr. zastarel, nesodoben: predpotopni stroji; predpotopne naprave; to je predpotopno orožje / imeti

predpotopno pohištvo / ta človek ima predpotopne nazore]; *izbruh inflacije po prevzemu evra* [SSKJ: 3. nav. ekspr., s prilastkom nenaden, silovit pojav, začetek česa: nenaden izbruh bolezni; izbruh epidemije]; *Pri tem zavestno prikriva, da so omenjena gibanja predvsem plod ugodnih zunanjih ekonomskih okoliščin, kozmetike, kakšne druge garniture itd.* [SSKJ: 2. publ. skupina ljudi, povezana z enako dejavnostjo: ostanki različnih vojaških in političnih garnitur; najmlajša garnitura igralcev; oblast je prevzela garnitura plačancev] ← tudi v tem primeru bi lahko govorili o razaktualizaciji aktualizma, ta beseda se namreč z avtomatizirano rabo v poročevalskih besedilih ustaljuje kot poimenovalno sredstvo za vedno isti referent, vendar gre hkrati še vedno za vrednotenjsko jezikovno sredstvo; *pritisk na javne finance pa občutimo že zdaj* [SSKJ: 3. nav. ekspr. kar nastane kot posledica izražanja volje, zahteve, da kdo uresniči, česar noče, ne želi: pritisk v deželi je vedno hujši; upirati se gospodarskemu, raznarodovalnemu pritisku; otresti se tujega pritiska].

V komentarjih, ki so bili objavljeni v tem obdobju, se ne pojavi niti ena beseda, ki bi bila v SSKJ označena s katerim od časovnih kvalifikatorjev. Pojavi pa se en primer neologizma, ki besedilo zelo poživi: *»Evroland« se zaradi spregledovanja šibkih točk nekaterih prvih kandidatk za vstop v evro ubada s preveč tegobami* ← besedo je komentator najverjetneje izpeljal iz besede Gardaland (zabaviščni park) ali katere podobne besede, s tem izrazom je tako najverjetneje skušal povedati, da je Evropska unija nekakšna obljubljen dežela, kjer ničesar ne manjka; da gre za nenavadno besedo, za neologizem, avtor opozori tudi z narekovaji.

3. OBDOBJE: Po pojavljanju v komentarjih nekoliko prevladujejo besede, ki so zaznamovane v katerem od svojih drugotnih pomenov: *s pretiranimi menedžerskimi plačnimi apetiti* [SSKJ: 2. ekspr. močna želja, pohlep po čem: apetit neokolonialistov]; *še vse precej v megli* [SSKJ: 2. ekspr. nejasnost, nedoločenost, negotovost: pregnati meglo iz duše; zdaj tava v megli in mraku; njegova umetnost se potaplja v abstraktne megle]; *uglašena politična volja vladajoče večine* [SSKJ: 2. ekspr. narediti, da je kaj skladno, ubrano: uglasiti barve; uglasiti glasove pevcev / arhitekt je uglasil velikost oken s pročeljem // narediti, da je kaj skladno, enotno: uglasiti

medsebojna stališča]; *sindikati napovedujejo vojno* [SSKJ: 2. ekspr. hudo prepiranje, medsebojno spopadanje: zavist je povzročila med sosedi pravo vojno].

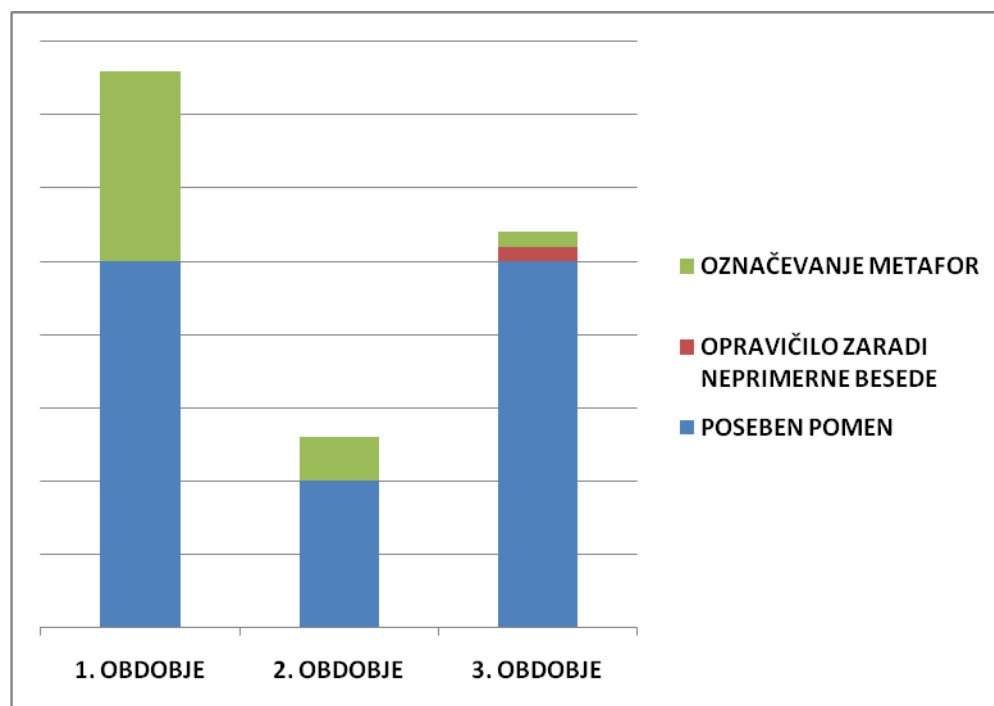
Prvotno zaznamovane besede: *problemi, ki jih tarejo* [SSKJ: ekspr. povzročati, da je kdo v zelo neprijetnem položaju: tarejo jih davki, dolgovi / revščina ga tare]; *nedolžen birokratski ukrep* [SSKJ: nav. slabš. nanašajoč se na birokrate ali birokracijo: državni birokratski aparat; birokratski odnosi v podjetjih; privilegirana birokratska kasta; birokratska miselnost; razraščanje birokratskih tendenc; birokratsko poseganje v razvoj; birokratsko-centralistične težnje / birokratski obraz; birokratska natančnost]; *pri vročeglavih politikih z obeh strani meje* [SSKJ: ekspr. prenapet, zanesenjaški: vročeglavi voditelji; vročeglav v nazorih / vročeglavo navdušenje]; *z nepremišljenimi in »šank« izjavami o polpretekli zgodovini* [SSKJ: nižje pog. točilna miza: postaviti kozarec na šank; natararica za šankom] ← komentator nižje pogovorno besedo, ki je že sama po sebi v besedilu zelo opazna, poudari še z narekovaji; *po letih mačehovskega odnosa države* [SSKJ: nav. ekspr. nanašajoč se na mačehe, slabe, neskrbne matere: ta ženska je zanj mačehovska / tedanje oblasti so imele do šolstva mačehovski odnos] ← to je primer razaktualizacije aktualizma, vendar lahko komentator s tem jezikovnim sredstvom še vedno zelo učinkovito izrazi svoje stališče.

6.1.2 Z NAREKOVAMI OZNAČENE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE

Pisec z narekovaji besedi ali besedni zvezi lahko pripiše poseben pomen, položaj ali vrednost (Toporišič 2001, 51). Po drugi strani gre lahko pri narekovajih tudi za avtorjevo opravičilo bralcu zaradi drugačne ali celo neprimerne rabe besede (Korošec 1998, 122). Novinarji včasih povsem brez potrebe z narekovaji denimo označujejo tudi metafore, saj želijo opozoriti, da gre za jezikovno sredstvo, ki ima več pomenov. Vendar pa novinar prav z narekovaji tovrstno jezikovno sredstvo nevtralizira in oslabi njegov učinek (Červ 2008, 142).

Analiza je pokazala, da je raba narekovajev v komentatorskih besedilih dokaj pogosta. Največ besed in besednih zvez, ki so označene z narekovaji, se pojavi v komentarjih iz 1. obdobja, in sicer kar 38, vendar pri tem velja opozoriti, da en komentar v tem obdobju po pogostosti narekovajev zelo izstopa, saj se v njem pojavi kar 23 besed in besednih zvez, ki so opremljene z narekovaji, kar je več kot polovica vseh takih besed in besednih zvez. Sledi 3. obdobje s 25 tako označenimi besedami in besednimi zvezami. V komentarjih, ki so bili objavljeni v 2. obdobju, pa se pojavi le 13 z narekovaji opremljenih besed in besednih zvez. V vseh treh obdobjih so komentatorji narekovaje največkrat uporabili, ker so želeli besedi, ki je sicer nevtralna, pripisati poseben pomen. V 1. obdobju so pisci precej pogosto z narekovaji označili tudi metafore, čeprav je tudi brez narekovajev jasno, da gre za metaforo, takih narekovajev je v tem obdobju kar 13, nekaj primerov najdemo tudi v komentarjih, ki so bili objavljeni v drugih dveh obdobjih. Narekovajev, s katerimi bi se pisec želel opravičiti zaradi neprimerne besede, praktično ni, v 3. obdobju je le en tak primer.

Graf 6.1: Z narekovaji označene besede in besedne zveze

1. OBDOBJE: *Ključna beseda, ki družni nasprotnike reform, kakršne pripravlja vlada, je »socialno«: socialna država, socialni dialog, sociala; Vladne reforme vidijo kot napad na vse »socialno« v tej državi* ← gre za povsem nevtralno besedo, ki v SSKJ ni označena z nobenim od stilno-plastnih ali ekspresivnih kvalifikatorjev, komentator besedi s tem, ko jo postavi v narekovaje, pripiše poseben pomen; *Nekaj »osebne note«* ← gre za besedno zvezo, ki je stilno zaznamovana tudi brez narekovajev, komentator želi z narekovaji verjetno bralca še dodatno opozoriti, da gre za zaznamovano besedno zvezo; *se želi v zgodovino zapisati kot »oče« razvojnega preboja* ← že iz besedila je razvidno, da gre za stilno zaznamovano besedo, ki je tudi v SSKJ označena z ekspresivnim kvalifikatorjem [SSKJ: 5. ekspr., s prilastkom idejni utemeljitelj, pobudnik: je oče eksistencialistične filozofije; oče lirike]; *korporativno-paradržavna »hobotnica«; ki jo je LDS pustila za seboj, preveč mamljiva in predvsem koristna, da bi jo »razpustil« le zaradi libertarnih idealov* ← komentator z narekovaji opozori, da gre za metaforo, vendar s tem oslabi njen učinek.

2. OBDOBJE: *»Evroland« se zaradi spregledovanja šibkih točk nekaterih prvih kandidatk za vstop v evro ubada s preveč tegobami* ← komentator želi z narekovaji opozoriti, da gre za neologizem; *v primež pa sta »ujela« tudi vodstvo kranjske tovarne števec in njene zaposlene* ← novinar besedo postavi v narekovaje, ker gre za metaforo; *Izdatki za obrambo so lahko »produktivni«* ← novinar stilno nezaznamovani besedi z narekovaji pripiše poseben pomen, obenem želi poudariti, da je misel, ki jo je zapisal, paradoks; *bo »pokojninski balon« dokončno razneslo že po letu 2015* ← gre za metaforično poimenovanje.

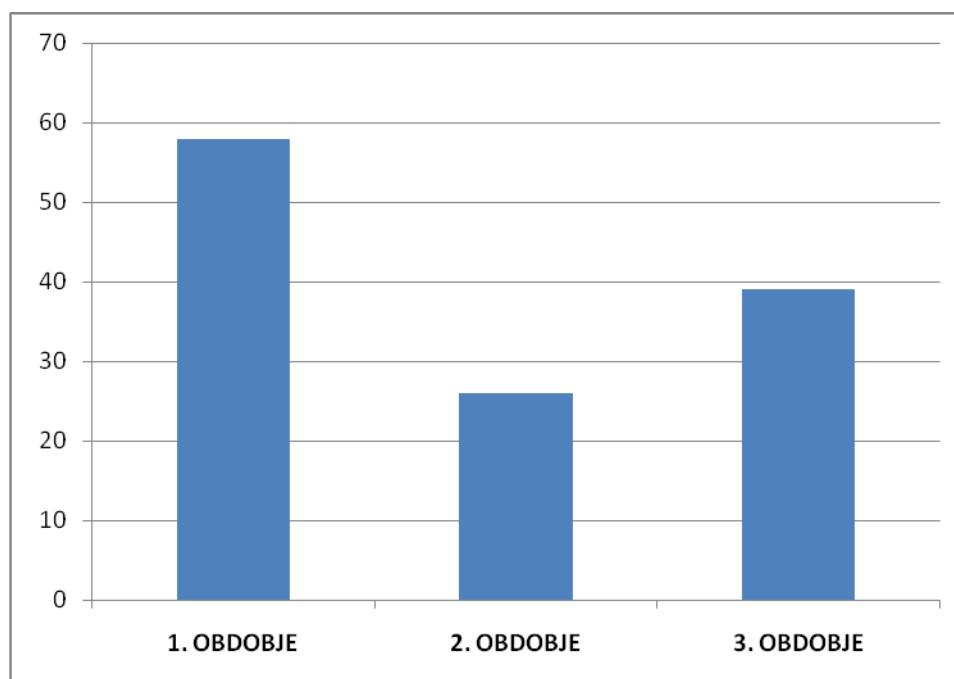
3. OBDOBJE: *plačila »državnih« nadzornikov v podjetjih, ki so v državni lasti ali solasti; plače »državnih« menedžerjev* ← novinar stilno nezaznamovani besedi z narekovaji pripiše poseben pomen; *z nepremišljenimi in »šank« izjavami o polpretekli zgodovini* [SSKJ: nižje pog. točilna miza: postaviti kozarec na šank; natakara za šankom] ← komentatorka nižje pogovorno besedo, ki je že sama po sebi v besedilu zelo opazna, poudari še z narekovaji, narekovaji lahko delujejo tudi kot opravičilo bralcu zaradi neprimerne rabe besede; *Nekateri že ugibajo, ali morda »obrobni« problem resorne umestitve višjih šol nakazuje globlji konflikt* ← novinar stilno nezaznamovani besedi z narekovaji pripiše poseben pomen, narekovaji nakazujejo tudi antitezo;

Drugače kakor Dora, v kateri manjka »samo« regulacija države, je Svit že na začetku krenil v napačno smer ← komentatorka v narekovaje postavi členek, s tem želi doseči učinek ciničnosti.

6.1.3 FRAZEMI

Frazemi imajo zelo pomembno vlogo v komentatorskih besedilih, saj komentator z njimi lahko na dokaj prikrit način vpliva na mnenje bralca. Poimenovanje in vrednotenje določene predmetnosti in pojavnosti s frazomom na ravni kolektivne zavesti namreč povzroča zabrisovanje meja med mnenjem pisca in mnenjem bralca (Kržišnik 1996a, 176). Gre torej za zelo učinkovita vrednotenjska jezikovna sredstva, h katerim se pogosto zatekajo tudi pisci obravnavanih komentarjev. Tudi pri analizi frazemov se je pokazalo, da so komentatorji ta zaznamovana jezikovna sredstva najpogosteje uporabljali v 1. obdobju, saj se v obravnavanih komentarjih pojavi kar 58 frazemov, sledi 3. obdobje z 39 frazemi, precej manj frazemov so komentatorji uporabili v 2. obdobju, v teh komentarjih se namreč pojavi le 26 frazemov.

Graf 6.2: Frazemi

Struktur, kot so denimo po eni strani – po drugi strani (*Po eni strani se želi v zgodovino zapisati kot »oče« razvojnega preboja; Po drugi strani pa je očitno ...*); bolj ali manj (*se je Slovenije dosedaj bolj ali manj izogibal*); takšen ali drugačen: *so bili v tistem času na takšen ali drugačen način povezani*; tako rekoč (*Ni namreč mogoče spregledati tudi, da sta se Kad in Sod v reševanje kranjske družbe vključila tako rekoč*), v analizo nisem vključila, saj gre za zveze, ki bralca vodijo po zgradbi besedila in jih tako ne moremo označiti za vrednotenjska jezikovna sredstva.

1. OBDOBJE: zamižati na obe očesi: *Pri tem je kot nekoč neizprosni »pravičnik« celo pripravljen zamižati na obe očesi*; Izjema potrjuje pravilo: *Dva manjša, medijsko sicer močno potencirana sindikata, ki sta nastopila proti demonstracijam, sta pač izjemi, ki potrujeta pravilo*; vzeti (kaj) smrtno resno: *Ljudje pa so jih vzeli smrtno resno*; nakopati si jezo (koga): *S tem si je seveda nakopal jezo nekaterih strankarskih veljakov*; (kaj) biti v rokah (koga): *vladi pa je kaj malo mar, da bo premoženje Dubrovniške republike ostalo v rokah tujcev* ← frazemi s sestavino 'roka' so zelo pogosti. Gaja Červ (2008, 140) za nekatere frazeme, kot sta *imeti v rokah, odpreti/zapreti vrata*, ugotavlja, da se v poročevalskih besedilih ustaljujejo, ker so značilni predvsem za ta besedila, jih po njenem lahko poimenujemo metaforični publicizmi. Čeprav gre za zelo ustaljene strukture, bi na podlagi analize komentarjev vendarle lahko rekli, da komentatorji s temi frazemi še vedno lahko zelo učinkovito vrednotijo dogajanje v družbi.

Tako kot poročevalna tudi presojevalna besedila običajno nastajajo v naglici, zato se tudi v obravnavanih komentarjih pojavi precej primerov »približne rabe« frazemov oziroma odstopov od normativne podobe frazeološke enote: prositi (koga) na kolenih: *Prošnje zunanjih ministrov članic Evropske unije – menda skoraj na kolenih – na zadnjem zasedanju v Bruslju so očitno zalegle* ← gre za prenovitev oziroma inovativno spremembo oblike frazema, nova tvorba je stilno opazna; pokazati svoj pravi obraz in imeti dva obraza ← gre za križanje dveh frazemov: *Premier Janez Janša je v minulih dneh pokazal dva obraza* ← s križanjem dveh frazemov nastane tvorba, ki prinaša nove pomenske razsežnosti, zato gre v tem primeru za prenovitev; dregniti v osir: *Da s tem drega naravnost v osir, mu je bilo seveda jasno* ← to je kršitev norme oziroma napaka (dregniti : dregati).

2. OBDOBJE: zastaviti besedo za (koga, kaj): *Da bo kot oblastnik zastavil svojo besedo za spremembo zakona o žrtvah vojnega nasilja;* (kaj) biti obsojeno na neuspeh: *Z manj denarja za ta področja so na neuspeh obsojene tudi obljubljenе reforme;* imeti zadnjo besedo: *V končni posledici je za vse to kriva politika, ki ima tudi v obrambnih zadevah zadnjo besedo;* *Plat zvona zaradi stanja v slovenski medijski krajini bo treba biti takrat, ko bodo raziskovalci v medijih zaznali zmanjšanje kritičnosti.* Pojavita se dva frazema s sestavino 'roka': izpustiti (kaj) iz rok: *pri razmišljanju o privatizaciji lendavske Nafta, ki jo želi država čim prej izpustiti iz rok;* narediti (kaj) z levo roko: *Pri primerjalnih lestvicah, kakršna je ta, ki jo je pripravila Freedom House Europe, se je težko znebiti vtisa, da so narejene z levo roko.*

Prihaja tudi do odstopov od norme: (kaj) stati na trhlih nogah: *če bi le ugotovili, da je njuno poprejšnje zaupanje glede vzdržnosti slovenske inflacije na trhlih nogah* ← gre za napako, saj zamenjava sestavine frazema (stati : biti) ne prinaša posebnega stilnega učinka; potisniti (kaj) na stranski tir: *Pokojninska reforma je ostala tabu tema in jo vladajoča politika zaradi kratkoročnih interesov potiska na stranski tir* ← gre za odstop od norme oziroma za napako (potisniti : potiskati); imeti (koga) v primežu: *v primež pa sta »ujela« tudi vodstvo kranjske tovarne števecv in njene zaposlene* ← to je prenovitev, saj gre za inovativno spremembo frazema, ki prinaša nove pomenske razsežnosti, razvidno je tudi razmerje do pomena in oblike izhodiščnega frazema, komentator novo sestavino frazema postavi v narekovaje in tako nanjo opozori.

3. OBDOBJE: postaviti (koga) na laž: *Toda glede druge sporne trditve so višje šole ministra Lukšiča v pismu, ki ga je njihova skupnost naslovila na obe ministrstvi in v katerem se argumentirano zavzemajo za povezavo z visokim šolstvom, vsekakor postavile na laž;* držati, imeti (koga) v šahu: *Ti postajajo zaradi vse večjega pomena informatike nova oblastna struktura v zdravstvu nasploh in držijo v šahu marsikateri javni interes;* presekati gordijski voz: *že doslej niso zmogli, znali ali hoteli presekati mejnega gordijskega vozla;* narediti korak nazaj: *Čeprav je vlada naredila korak nazaj.* Tudi tu se pojavi nekaj frazemov s sestavino 'roka': (kdo) biti, imeti, dobiti v roke: *zapeljal v roke zasebnih zdravnikov;* (kaj) biti v rokah: *Vse je spet v rokah politikov.*

Odstopi od norme so precej pogosti: navijati cene: *lahko poskusimo in navijamo zahteve po nagradah* ← gre za prenovitev, saj je razmerje do pomena in oblike izhodiščnega frazema jasno razvidno, drugačna tvorba prinaša tudi nove pomenske razsežnosti; (kaj) biti zavito v meglo: *Kako, bo moral še dokazati, saj je po tistem, kar je bilo doslej videti in slišati v prostorih ministrstva na Dunajski, tudi na prvi novinarski konferenci ministra po lanskem prevzemu mandata, še vse precej v megli* ← izpuščena je sestavina frazema, gre za napako, saj spremenjena tvorba ne prinaša novega pomena; (govoriti) v en glas: *ne zna govoriti z enim glasom* ← gre za napako, saj spremenjeni frazem ne prinaša novih pomenskih razsežnosti.

6.1.4 OBNOVITVE V NASLOVIH KOMENTARJEV

Prenovitve v časopisnih naslovih Korošec (1998, 124–139) poimenuje obnovitve. Obnovljeni naslovi so stilno zelo učinkoviti, saj se pri bralcu vzpostavi miselna povezava med prvotnim naslovom in vsebino, ki jo naslavlja obnovljeni naslov (Korošec 1998, 125). Največ obnovljenih naslovov se pojavi v 1. obdobju, od skupno 13 naslovov so 4 obnovljeni, v 2. obdobju ni v 11 naslovih niti ene obnovitve, v 3. obdobju pa sta od skupno 12 naslovov obnovljena 2 naslova.

1. OBDOBJE: Analiza je pokazala, da gre za obnovitve klišejev pri treh naslovih. Obnovljenim klišejem se v naslovih njihova narava in prvotna vloga, to je določeno prvino iz resničnosti poimenovati frazemesko, ne spremeni. Obnovljeni frazemi (rekla, rečenice) v naslovih niso uporabljeni v neokrnjeni obliki, pač pa pisec uporabi le tiste dele frazema, ki zadoščajo, da naslovnik iz njih rekonstruira pomen (Korošec 1998, 124–126):

Podnevi zidajo, ponoči rušijo ← izhaja iz ljudskega pregovora: mojškra Klara ponoči šiva, podnevi para; v obnovljenem klišeju sta sestavini šiva, para zamenjani z zidajo, rušijo, vendar je med izvornimi in novimi sestavinami prepoznavna pomenska povezava. Sestavini *ponoči* in *podnevi* sta v naslovu ohranjeni, vendar sta zapisani v obrnjenem zaporedju.

Bodo zgledi vlekli? ← izhaja iz zveze zgledi vlečejo ('govorjenje ima manjši vpliv kot dejanje'); naslov že nakazuje vsebino komentarja.

Račun za širitev ← izhaja iz stalne besedne zveze oziroma termina izstaviti račun, ki se uporablja v administrativnih poklicih. Na naslov se naveže stavek v komentarju: *Slovenije očitno ni med sedmerico novink, ki bi jim s tem krčenjem Britanija najbolj povečala račun za dohitevanje starih članic Unije oziroma za širitev skupnosti.*

V komentarjih v tem obdobju gre le pri enem naslovu za ponovitev vzorca. Za ponovljene vzorce je, kot pravi Korošec (1998, 138), značilno, da vsaj z eno besedo ali celotnim pomenom nakazujejo vsebino, ki jo naslavljajo, vendar je ta povezava šibka. Njihova stilna opaznost je tako enaka obnovljenim vzorcem, tako kot ponovljeni klišeji pa spodbujajo k branju besedila. »Edina razlika med prvotnimi naslovi in ponovljenimi je širjenje z ločili, npr. vprašajem, klicajem, tropičjem« (Korošec 1998, 138):

Naj za trenutek odložijo delo ... ← gre za znani izrek, ki ga uporabljajo v radijskih rojstnodnevnih čestitkah (npr. *Naj za trenutek odloži delo dragi Tone, ki danes praznuje 50. rojstni dan*). Povezava med naslovom oziroma njegovim pomenom in vsebino komentarja je minimalna, vendar dokaj inovativna in igriva, saj komentator govori o številu brezposelnih.

3. OBDOBJE: V naslovih komentarjev se pojavi le en primer obnovljenega vzorca. Obnovljeni vzorec v nasprotju z obnovljenim klišejem ni produkt poimenovalnega procesa, pri njem gre namreč zgolj za označevanje ene same konkretne okoliščine; le skupaj z njo ima informativno vrednost. Ne gre za poimenovanje, ampak za opis. Učinkujejo le tisti obnovljeni vzorci, ki so dovolj razširjeni; pri bralcu, ki prvotnega vzorca ne pozna, obnovljeni vzorec tako lahko izgubi učinkovitost, saj se pri njem ne vzpostavi miselna povezava med prvotnim naslovom in vsebino, ki jo naslavlja obnovljeni vzorec. Obnovljenemu naslovu daje stilno učinkovitost prav ta miselna povezava. Treba je tudi poudariti, da med vsebino, ki jo je vzorec naslavljal prvotno, in vsebino, ki jo naslavlja kot obnovljeni vzorec, ni podobnosti oziroma ni nujna (Korošec 1998, 125). Obnovljena je lahko katerakoli sestavina vzorca, vendar se načeloma ohranja nek stalni del oziroma vsaj ena od njegovih značilnosti, ki kaže na prvotni naslov:

Cesarjeva oblačila ← izhaja iz naslova Andersenove pravljice *Cesarjeva nova oblačila*. Izpuščena je sestavina *nova*. Med izvornim besedilom in besedilom, ki ga naslavlja obnovljeni vzorec, je določena povezava, a je dokaj šibka. To je razvidno iz dela zadnjega odstavka komentarja: *Po tem sestanku je še bolj jasno, da so nova oblačila, s katerimi se je pokazal minister na pravkar končanem berlinskem »Zelenem tednu«, slabo izbrana. Na sejmu, o katerem pravijo, da je eden najpomembnejših strokovnih in političnih dogodkov na področja kmetijstva in živilske industrije v EU, je bilo nekaterim iz Slovenije zelo nerodno.*

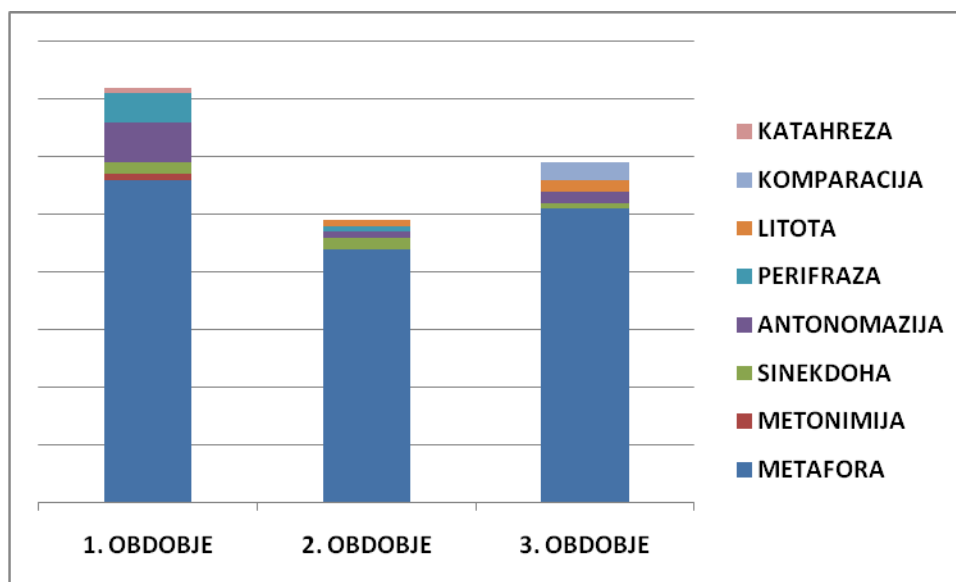
Pri enem naslovu gre za ponovitev vzorca: *Stojim na postaji* ← gre za izsek iz znane pesmi Ota Pestnerja z naslovom *Trideset let* → *Že dneve, in tedne, in leta stojim na postaji in čakam kot toliko drugih na vlak, ki prihaja*. Gre za stilno opazen naslov, ki bralca pritegne k branju. Povezava med naslovom in vsebino komentarja je šibka; na naslov se naveže zadnji stavek komentarja: *Zagotovo pa drži, da bo vlak za nekatere odpeljal hitreje kakor za druge.*

6.1.5 RETORIČNE FIGURE ZAMENJAVE

Analiza je pokazala, da je v komentarjih veliko retoričnih figur zamenjave (zlasti metonimij in sinekdoh), ki so postale zaradi ponavljajoče se rabe v poročevalskih besedilih povsem ustaljene. Ker gre za priročna in funkcionalna poimenovalna sredstva, jih novinarji začnejo avtomatizirano uporabljati vselej, »ko želijo ubesediti prvino realnosti, za katero se je metaforično poimenovanje izkazalo kot posebej učinkovito« (Červ 2008, 139). Večine tovrstnih struktur v analizo tako ne moremo vključiti, saj komentatorji z njimi ne vrednotijo dogodkov. Zelo pogosti metonimiji, ki sta v poročevalskih besedilih povsem ustaljeni, sta denimo *Slovenija* in *država*, s katerima komentator poimenuje ljudi, ki delajo denimo za vlado, ministrstva in podobno: *Slovenija ne bo odstopila od blokade hrvaških pogajanj z Evropsko unijo; Slovenija je zelo vztrajala pri umiku dokumentov; Najbolj nenavaden med vsemi je najbrž bil, ko je država še v času vladavine Janeza Drnovška iz obrambnega proračuna kupovala luksuzno in drago letalo; O nadgrajevanju zastarelih tankov, ko bi bilo mogoče ceneje dobiti novejše, in nakupih valukov pa je znano, da so bili projekt, s katerim je država poskušala spodbujati domačo industrijo in končni izdelek ni bil čisto v ospredju.*

Največ retoričnih figur zamenjave, s katerimi komentatorji izražajo svoje stališče, je v 1. obdobju, skupaj se jih pojavi 82, sledi 3. obdobje z 69 tovrstnimi strukturami, najmanj retoričnih figur zamenjave je v 2. obdobju, pojavi se jih le 49. Od vseh retoričnih figur zamenjave se v vseh treh obdobjih v komentarjih pojavi največ metafor. Pri metaforah gre za soočanje dveh bolj ali manj sorodnih stvari ali realnosti, opušča se tudi očitno znamenje primerjanja (Smolej in Hriberšek 2006, 28). Drugih retoričnih figur zamenjave, s katerimi komentatorji izražajo svoje stališče, pa je relativno malo, nekaj je metonimij, sinekdoh, antonomazij, litot, perifraz, komparacij.

Graf 6.3: Retorične figure zamenjave

1. OBDOBJE: Pojavi se 56 primerov metafor, od katerih jih je veliko zelo izvirnih in zato tudi učinkovitih: *Po drugi strani pa je očitno za Janšo korporativno-paradržavna »hobotnica«, ki jo je LDS pustila za seboj, preveč mamljiva in predvsem koristna, da bi jo »razpustil«* le zaradi libertarnih idealov; *Dobro, da liberalna demokracija ni gradbeno podjetje, ker sproti rušijo, kar pozidajo*; *Čprav so popravki na trgu dela in v visokošolskem sistemu zaradi vedno več brezposelnih s sedmo stopnjo izobrazbe nujni, je lahko morebitno obsežno reformiranje trga dela politično zelo tvegano brez dobro delujočih »zaščitnih mrež«. Janez Drobnič bi se moral vprašati, ali so te že danes »luknjaste«, in če so, kako jih lahko »zašijemo«*; *Ker je bil Srd vse do februarja 2002 edini lastnik Skimarja, je to zagotovo predstavljalo spodbudno okolje za*

morebitne čarovnije s številkami. Nekaj je tudi personifikacij (neživo z ustreznim glagolom poosebljamo): *Zelo jasno pa jim je že, da bo zdajšnja uprava Hita plesala samo še do februarja 2006; Njihove bruto plače se bodo še vedno vrtele okrog milijona,* in ukrasnih pridevkov: *Takšno početje ima lahko nepredvidljive posledice tudi za Slovenijo, saj nihče ne more reči, kaj bo, če bo Hrvaška še naprej nespametno in brez kakršne koli potrebe odpirala finančne rane iz preteklosti; Nič drugače ni v primeru Avstrije; sporazum se je rojeval in dozoreval z železno podporo Dunaja Hrvaški na poti v EU; za sestavljavce požrešnega proračuna.*

Metonimije, pri katerih gre za bolj oddaljen odnos, ki izraža kakovostno oziroma vzročno povezanost, izum je tako denimo zamenjan z izumiteljevim imenom, lastnina z lastnikom, učinek je zamenjan za vzrok ipd. (Smolej in Hriberšek 2006, 55–56), so komentatorji uporabili le v tem obdobju, pojavi se 11 primerov: *Vtis, da prihodnost LDS ni odvisna toliko od novega, ampak bolj od starega vodstva, se torej ponuja kar sam po sebi. Če namreč staro jedro kuje temelje za novo stranko, potem to pomeni, da načrtno mehča nastavke za razvoj obstoječe liberalne demokracije.* ← komentator negativno vrednoti staro vodstvo; *Z zakonskimi spremembami je le še bolj utrdilo anomalijo, da dopolnilno zavarovanje, ki je pravzaprav obvezno, brez prave potrebe da dopolnilno zavarovanje, ki je pravzaprav obvezno, brez prave potrebe upravljajo posredniki, torej zavarovalnice. In samo tem to res koristi.* ← s tem, ko komentator zavarovalnice poimenuje in tako tudi označi za posrednike, njihovo delovanje negativno vrednoti.

Sinekdohi – gre za odnos vključenosti (Smolej in Hriberšek 2006, 51) –, s pomočjo katerih komentator izraža svoje stališče, sta le dve: *S tega vidika lahko razumemo Jelka Kacina, da je hotel korenito poseči v doslej izrazito centralistično organizirano stranko. S tem si je seveda nakopal jezo nekaterih strankarskih veljakov. Izvršni odbor kot glavni politično-operativni organ je želel sestaviti po načelu teritorialne pripadnosti, kar bi bilo še posebej pomembno zaradi vseobsegajočih priprav na lokalne volitve.* ← komentator izvršni odbor stranke poimenuje in s tem tudi označi za politično-operativni organ; *Zelo jasno pa jim je že, da bo zdajšnja uprava Hita plesala samo še do februarja 2006. Bo zamenjavi glav sledila tudi strategija?* ← del

zamenjuje celoto, gre za poimenovanje vodilnih v podjetju Hit, gre za negativno vrednotenje, saj sinekdoha izhaja iz frazema vzeti komu glavo ('obglaviti koga').

Antonozmazij, pri katerih tvorec lastno ime zamenja z besedno zvezo, ki označuje značilnosti omenjene osebe (Smolej in Hriberšek 2006, 48), je v komentarjih relativno malo, le 7 primerov: *Pri tem je kot nekoč neizprosni »pravičnik« (← Janša) celo pripravljen zamižati na obe očesi tudi pri sodelovanju s tranzicijskimi bogataši, po katerih je nekoč neusmiljeno udrihal.* ← z narekovaji komentator poudari, da gre za negativno poimenovanje; *Morebiti prav ta Janševa »dvojnost« najbolje odseva njegovo temeljno »idejno« zadrego. Po eni strani se želi v zgodovino zapisati kot »oče« razvojnega preboja; Janez Janša ve, da mu Boško Šrot in Robert Šega koristita bolj kot Franci Pukšič, nekaj nezamenljiv opozicijski »prvoborec« (← Franci Pukšič) ← gre za ironično poimenovanje. Tudi perifraz, pri katerih tvorec z več besedami izrazi tisto, kar je mogoče natančno povedati z eno besedo (Smolej in Hriberšek 2006, 44), ni veliko, pojavi se le 6 primerov, nekaj je precej izvirnih in učinkovitih: *A je bil igralniški dobiček preveč mamljiv za sestavljavce požrešnega proračuna ← ministri; Od čarodejev slovenske davčne politike in gospodarskih strategov pa bi bilo vseeno lepo slišati, s kakšnimi ekonomskimi in fiskalnimi ukrepi bodo izpolnili obljubo in prispevali, da bo načrt uresničen v razumnem roku.; ← ministri oziroma druge odgovorne osebe v vladi, komentator jih negativno vrednoti; *Če ga bodo, potem se Sloveniji obeta mala turistična pravljica evropskih razsežnosti – prvi mega zabaviščni center, ki obljublja primerne gospodarske, razvojne in finančne posledice.* ← igralnica, komentator pozitivno vrednoti morebitno postavitev nove igralnice.**

Katahrez, ki jih Korošec (1998, 25) označi kot neuspele metafore, saj pisec drugo ob drugi postavi prvine, ki sploh niso združljive, zaradi česar se učinek sicer dobro zamišljene metafore izgubi, praktično ni, pojavi se le primer v 1. obdobju: *Nekaj »osebne note« je vlada Janeza Janše zakonom le dodala in brez dvoma preseгла nujne popravke v dobro razumljivosti – v resnici je izpeljala delno reformo* ← gre za negativno vrednotenje, kar komentator poudari tudi z narekovaji.

2. OBDOBJE: Tudi v tem obdobju med retoričnimi figurami zamenjave prevladujejo metafore, komentatorji so uporabili 44 metafor, s katerimi so izrazili svoje stališče do določene problematike ali dogodka: *To je dobro slišati. Nezaupanje ob tem zbuja le interpretacije, ki kažejo, da se vlada pri ugodnih tekočih ekonomskih gibanjih nesamokritično ziblje na valovih samozadovoljstva; Pri davkih je to morda posebno pomembno, ker so državljani posebno občutljivi na to življenjsko vez med njihovim osebnim računom in državo, ki jo pač vselej poosebljajo stranke in njihovi ljudje; Predvsem zaradi te odločitve – zaradi nje je ves sistem zapleten in nepregleden – bo »pokojninski balon« dokončno razneslo že po letu 2015, pritisk na javne finance pa občutimo že zdaj, še bolj pa ga bomo v prihodnje, ko bo čedalje teže sestavljati uravnotežene državne proračune; V takem ozračju je odločitev, ki jo morajo formalno potrditi še finančni ministri (11. julija), dobrodošel žarek v megli evropesimizma, ki pritiska na Unijo. ← vir metafore so vremenski pojavi, ki so, kot ugotavlja Korošec (1998, 23), najpogostejši vir za črpanje metafor pri ubesedovanju politične tematike. Nekaj je tudi ukrasnih pridevkov: *Iz elektroenergetskega sektorja je na primer pred časom prišla v javnost ideja, da naj bi elektriko podražili za neznanskih 40 odstotkov; Šibkemu finančnemu ministru dr. Andreju Bajuku, ki je opustil vpeljani sistem strogega nadzora cen javnih podjetij, je pri proračunu uspelo kvečjemu, da se ni pokvarilo stanje, ki je bilo doseženo pred nastopom sedanje vlade; Vsaj investicija v predpotopne tanke T-55, ki so medtem že romali v smeti (skladišča), je bila z vojaškega vidika nerazumna.**

Metonimij, s katerimi bi komentatorji vrednotili dogodke in pojave, v tem obdobju ni, pojavita se le dve sinekdohi: *Po nalogu Mitje Ribičiča, glavnega junaka prejšnjega tedna, je v letih 1953 in 1954 – takrat je bil že notranji minister – politična policija pri pobudnikih združevanja mobilizirancev v nemško vojsko izvedla hišne preiskave, zaplenila popisno in drugo gradivo opravila obsežna zaslišanja v priporu in prepovedala »vsakršne nadaljnje kontakte z nekdanjim okupatorjem ← celota zamenjuje del, negativno konotacijo daje sinekdohi pridevnik politična; Očem javnosti skrito preverjanje morebitne nevzdržnosti slovenske inflacije pa je hkrati sprožilo vprašanje o obstoju tveganja na nekoliko daljši rok. ← del zamenjuje celoto.*

Litota, pri kateri gre za zamenjavo neke besede z zanikanjem njenega nasprotja (Smolej in Hriberšek 2006, 51), je redka, uporabljena je le enkrat: *Primerjalni statistični podatki kažejo, da slovenska država na vojaškem področju ni velikodušna*. Tudi perifraza se pojavi le enkrat: *Na naslove nosilcev slovenske ekonomske politike so namreč iz pisarn evropske komisije in Evropske centralne banke hitro po uradni objavi majskega podatka prihajale suhoparne, a vztrajne poizvedbe. Uradnike različnih rangov obeh institucij je živo zanimalo, ali je slovenska inflacija sploh vzdržna.* ← iz konteksta je razvidno, da je komentator kritičen do vladnih ekonomistov. Primer antonomazije je prav tako le eden: *Po nalogu Mitje Ribičiča, glavnega junaka prejšnjega tedna* ← komentator je ciničen.

3. OBDOBJE: V komentarjih v tem obdobju so komentatorji najpogosteje uporabljali metafore, saj so uporabili kar 61 metafor: *Visoke plače in nagrade upravljavcev podjetij, seveda zlasti državnih, bodo v prihodnjih mesecih eden od vladnih barometrov, ki bo kazal* (← vir metafore je vreme), *kako uspešno se vlada spoprijema s težko premagljivim zmajem menedžerskih plač*; *A že naslednji korak, katera podjetja bodo padla v to menedžersko vladno očiščevalno akcijo, bo morda težji, kakor je videti na prvi pogled*; *Po tem sestanku je še bolj jasno, da so nova oblačila, s katerimi se je pokazal minister na pravkar končanem berlinskem »Zelenem tednu«, slabo izbrana*; *Kriza je morda res topla greda za razcvet populizmov vseh vrst, toda v realnem prostoru zdaj izgublja zaupanje politika v celoti; na drugi polovici pa pišemo o »predlogu varčevalnih ukrepov vlade« v Sloveniji, ki je znamenitih, razvpitih in bombastično napovedovanih 30 ukrepov skrčila na »cene gostinskih storitev*; *Ima skrajno demotivacijski učinek, zlasti za ministre »protikrizne« skupine, ki se jim pred in za vrati gmadijo proračunska luknja, odpuščeni delavci, protesti javnega sektorja, podjetja brez naročil in banke brez prilivov*. Pojavi se nekaj ukrasnih pridevkov: *In taki bomo s cincajočimi odločitvami; in meglenimi napovedmi ministra tudi ostali* ← vir metafore je vremenski pojav; *v času spektakularne zunanje politike Dimitrija Rupla ni bilo napredka*; *Svetovne vlade so v preteklih mesecih, da bi preprečile najhujše, najprej v finančni sektor zlile denar v doslej neslutelih količinah, in personifikacij: Slovenska zunanja politika spet govori z dvema jezikoma*; *V središču pa je zadrega države, ki bi si v času, ko želi (raz)rešiti mejni spor s sosedo, če ne bi potrdila vključitve Hrvaške v Nato,*

odprla nepredvidljive fronte z zavezniki; Predvsem pa je Janševa simultanka zadela v samo jedro Pahorjeve »nove politike«.

Komentatorji so le v tem obdobju v komentarjih uporabljali primere ali komparacije, pojavijo se trije primeri: Zatem so banke dobesečno, kakor kokoši nad jajca, »sedle« na denar, držijo ga pri sebi in ga ne spustijo v ekonomijo; Medtem se je začel sesuvati realni sektor, torej podjetja; novice o nekaj tisoč na novo odpuščenih delavcih so kakor vesti o spopadih v Gazi – nekaj vsakdanjega; Podjetja so nelikvidna in kakor sušne njive na dež čakajo na ukrepe za blažitev tega daleč najhujšega ekonomskega problema, s katerim smo se srečali v novejši zgodovini.

Antonomazija se pojavi le dvakrat: Velja za spretnega diplomata, ki se je poklicno formiral v Združenih narodih in se kalil v najboljši šoli diplomacije (← OZN); Janša je včeraj zmagal, a je hkrati tudi izgubil – morda najmočnejšega zaveznika (← Pahorja).

Litote kot jezikovno sredstvo, s katerim komentator vrednoti pojave in dogodke, so prav tako redke, pojavita se le dva primera: Gotovo milijonska odpravnina, ki naj bi jo domnevno pričakoval nekdanji prvi menedžer v še vedno precej državni banki NLB, in skrivnosti okrog plačil, ki si jih je izposloval njegov naslednik, niso majhen zalogaj; Ker se tudi do »Rehnovega predloga« državi še nekaj časa ne bosta opredelili, nas čaka še eno ne najkrajše obdobje politično-medijske psihološke vojne. Sindekdoha je zgolj ena: V zadnjih dnevih in tednih smo opravili nešteto pogovorov s predsedniki uprav največjih slovenskih podjetij, ki zaposlujejo večino delovne sile v državi. Iz njihovih ust je slišati en sam krik: Pokopala nas bo nelikvidnost!
← del zamenjuje celoto.

6.1.6 ČLENKI

Tvorci komentatorskih besedil lahko izražajo svoj odnos do sporočanega oziroma aktualizirajo in hierarhično členijo sporočano tudi s členki (Žele 2008, 85). S členki lahko med drugim poudarjajo, presojuje vsebino, izražajo čustvovanje, domnevo, soglašanje z vsebino in podobno. Toporišič (1984, 384–385) tako ločuje več vrst členkov: navezovalni, poudarni, izvzemalni, presojevalni, dodajalni, vprašalni, spodbujalni, členki čustvovanja, zadržka, potrjevanja ali soglašanja, možnosti oziroma verjetnosti, mnenja oziroma domneve, zanikanja in nesoglašanja. Členki, denimo *še* in *že*, lahko izražajo tudi časovnost (npr. nadaljevanje trajanja/obstajanja, nastop dejanja/stanja, prezgodnji ali nepričakovani nastop dejanja/stanja ipd.) (Žele 2008, 87–88). Andreja Žele (2008, 88) ugotavlja, da relativnočasovna členka *še* in *že* ter razširitveni/dodajalni *tudi*, ki jih, kot je pokazala tudi analiza, komentatorji zelo pogosto uporabljajo, nimajo tako izrazite vrednotenjske vloge kot nekateri drugi členki. Tvorci členke pogosto uporabljajo tudi nezavedno oziroma naključno, kar zmanjšuje njihovo aktualizacijsko-vrednotenjsko vlogo (Žele 2008, 85, 92). Tako prve kot druge sem kljub temu vključila v analizo, saj v večini primerov še vedno toliko ohranjajo svojo vrednotenjsko vlogo, da odločilno vplivajo na pomen oziroma konotacijo sporočanega.

Komentatorji so v 1. in 3. obdobju členke uporabljali skoraj enako pogosto, v 3. obdobju jih je malenkost več, pojavi se jih 225, v 1. obdobju pa 224. Precej manj členkov, in sicer 162, je v 2. obdobju. V vseh treh obdobjih je največ dodajalnih, časovnih in poudarnih členkov, v 1. in 3. obdobju so precej bolj kot v 2. obdobju pogosti tudi členki potrjevanja, ki imajo v primerjavi s časovnimi in dodajalnimi bolj izrazito vrednotenjsko vlogo.

1. OBDOBJE: Dodajalni členki so, kot rečeno, najpogostejši: *Zagon pa mu lahko dajo zaposleni v zasebnem sektorju s tem, da zahtevajo od države čiste račune tudi pri plačah* ← komentator s členkom tudi poudarja; *Takratno Elanovo vodstvo z Urošem Koržetom na čelu zanika, da bi mešetarilo z bilancami, trdi, da so bile njihove številke prave in je to pripravljeno tudi dokazovati* ← komentator s členkom tudi poudarja in s tem vrednoti vsebino; *Revizija je*

opozorila še na razpoke v Srdozem nadzoru nad poslovanjem. Sledijo časovni členki, nekateri imajo tudi dokaj izrazito vlogo vrednotenja: *Kar torej ni uspelo Antonu Ropu, tudi njegovemu nasledniku Jelku Kacinu (še) ne gre od rok* ← komentator postavi členek v oklepaje in ga tako še poudari, nanj opozori; *Za Slovenijo je že očitno, da ji zamuda pri tem predlogu ne ustreza; Njihov delež pa še raste* ← izraža nadaljevanje trajanja. Pogosti so členki potrjevanja ali soglašanja: *Skromna udeležba bi gotovo pomenila zaton sindikalnega gibanja na Slovenskem* ← komentator je prepričan v svojo trditev; *Mega zabaviščni center ni preprosto nova igralnica, temveč zares novi turistični produkt* ← komentator tako s členkom kot tudi s stopnjevanjem pozitivno vrednoti nov turistični center; *Zagotovo si s tem zneskom ne more in najbrž tudi noče kupovati socialnega miru*. Veliko je poudarnih členkov: *Tako kot so bile pripravljene in predstavljene, so predvsem mobilizirale odpor; Po eni strani se želi v zgodovino zapisati kot »oče« razvojnega preboja ali celo začetnik slovenskega gospodarskega čudeža* ← komentator stopnjuje svojo trditev.

Pojavljajo se tudi ostale vrste členkov, denimo izvzemalni (*Igralnica je samo delček velikega sistema*), presojevalni (*Sodelovala je domala celotna slovenska sindikalna scena*), členki zadržka (*Ljudje so se v tem času res marsičemu odrekli. A vsaj videz socialne občutljivosti so vse vlade doslej ohranjale*), možnosti, verjetnosti (*Morebiti prav ta Janševa »dvojnost« najbolje odseva njegovo temeljno »idejno« zadrego*), spodbujalni (*Ko bi vlada govorila o delni reformi davčnega sistema, bi bolj očitno seveda postalo tudi vprašnje, čemu neki vlada izvaja hitro delno reformo davčnega sistema*), navezovalni (*In enotna davčna stopnja (EDS), ki razburja slovenske delavce?*), mnenja, domneve (*Ker Britanci menda predlagajo za nove članice povprečno deset odstotkov nižje plačilo*).

2. OBDOBJE: Prevladujejo členki dodajanja: *V vladajoči demokratični stranki so se zdrznili in menda tudi zato odložili načrte o rekonstrukciji vlade; v dosedanjem težkem, na trenutke tudi močno spolitiziranem merjenju moči, poudarjanja: *sme nekoliko zviška gledati na kolege, celo na predsednika vlade; Ravno nasprotno kot pri Petrolu, in časovni: pritisk na javne finance pa**

občutimo že zdaj ← dejanje, stanje nastopi prej, kot se pričakuje; Po ostrem odzivu javnosti so si še v času Drnovška premislili.

Komentatorji so uporabljali še členke potrjevanja (*Med drugim zagotovo zato, ker finančni minister za dosledno politiko nima podpore premiera; Pozornost Janeza Janše je pač usmerjena v eno samo točko ← izraža sprijaznjenje*), izvzemalne členke (*če se omejimo le na najbolj eminentne tuje inštitucije*); možnosti, verjetnosti (*Pri davkih je to morda posebno pomembno; Življenje z evrom bo morda enostavnejše*), mnenja, domneve (*na koncu pa je vlada Antona Ropa še to cenejše plovilo oddala v dolgoročni najem, češ da ga ne potrebuje*), spodbujalne (*Zakaj torej ne prepozna krivičnega razlikovanja med civilnimi žrtvami vojne*), navezovalne (*In seveda, javna razprava po naravi stvari teče o rečeh, ki so sporne*), členke čustvovanja (*Zaradi nepristranosti priznajmo, da je imel tudi takšne, žal, neuspešne »kontakte« z okupatorjem oče avtorja tega besedila*) in zadržka (*Pogodba o nakupu s Finci sicer šele nastaja*).

3. OBDOBJE: Tudi v tem obdobju je v komentarjih največ dodajalnih členkov: *Ko sta predsednik vlade Borut Pahor in potem še gospodarski minister Matej Lahovnik povedala ← gre tudi za stopnjevanje; med katerimi morajo mnogi privoliti v zmanjšanje plač tudi zaradi finančne in gospodarske krize ← komentator obenem tudi poudarja, poudarnih: Kadar je neki javni sistem odvisen od enega samega, in to celo zasebnega izvajalca, se mu ne piše nič dobrega; Ta bo v ponedeljek na »izrednem« koalicijskem srečanju težko prepričal Zares, LDS in Desus, zlasti pa lastne poslance, členkov potrjevanja: Visoke plače in nagrade upravljavcev podjetij, seveda zlasti državnih ← hkrati s členkom tudi poudarja; Glede na to, kako ostre odzive je imela odločitev o izdaji odločb izbrisanim, je očitno za mnoge sporno prav to, in časovnih: Predsednik državnega sveta, sicer član LDS Blaž Kavčič, je razmišljanja o vetu ali zahtevi državnega sveta po referendumu včeraj že nekoliko omilil ← izraža, da dejanje, stanje nastopi prej, kot se pričakuje; Kako, bo moral še dokazati ← izraža nedoseženost.*

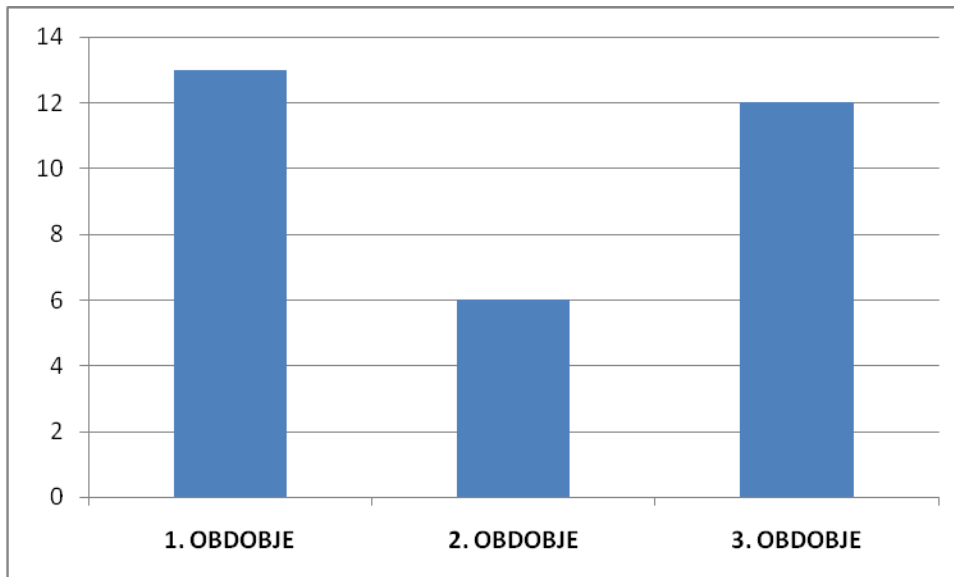
Pojavljajo se še izvzemalni členki (*Drugače kakor Dora, v kateri manjka »samo« regulacija države* ← komentator je členek postavil v narekovaje, s tem izraža ciničnost), členki zadržka (*Kriza je morda res topla greda za razcvet populizmov vseh vrst, toda v realnem prostoru zdaj izgublja zaupanje politika v celoti*), navezovalni (*Predsedniku vlade se začetne pobude o urejanju meddržavnega spora s pomočjo mediacije pač ne zdijo zadostno zagotovilo za to, da bi Slovenija spremenila svoje prvotno stališče. In ima prav*), možnosti, verjetnosti (*A že naslednji korak, katera podjetja bodo padla v to menedžersko vladno očiščevalno akcijo, bo morda težji, kakor je videti na prvi pogled*), presojevalni (*ko je prav tako zasebni interes (takrat na področju pregledovanja celic) skoraj izničil prizadevanje za uspešno zgodnje odkrivanje raka materničnega vratu*), ter mnenja, domneve (*Najvišji v HSE (Holding slovenskih elektrarn) je menda ob svojem imenovanju štartal s plačo, primerljivo s plačo predsednika vlade*).

6.1.7 GLAGOLI MIŠLJENJA IN ZAZNAVANJA

Kljub temu da je raba glagolov mišljenja in zaznavanja v komentarjih zelo ustaljena, sem jih vključila v analizo, saj gre za dokaj izrazita vrednotenjska sredstva. Komentatorji z njimi bodisi poudarjajo objektivnost povedanega bodisi izražajo svoj zadržek glede povedanega (Toporišič 1982, 271–272). Podobno kot pri frazemih komentator tudi z izrazi mišljenja in zaznavanja na prikrit način vpliva na mnenje bralca. Pri teh glagolih gre namreč pogosto za neosebno izražanje (*zdi se, kot kaže, videti je* ipd.), zaradi te lastnosti so lahko zelo učinkoviti, saj tvorec besedila s temi jezikovnimi sredstvi mnenje oziroma mišljenje, ki je dejansko njegovo, prikaže kot mnenje vseh, ki je splošno sprejeto. Z glagoli mišljenja in zaznavanja se tako tudi zabrisuje meja med mnenjem pisca in mnenjem bralca.

Komentatorji so v obravnavanih komentarjih relativno malo uporabljali glagole mišljenja in zaznavanja. Največ, in sicer 13, se jih pojavi v komentarjih, ki so bili objavljeni v 1. obdobju, sledi 3. obdobje z 12 primeri, najmanj teh struktur pa je v 2. obdobju, komentatorji so jih uporabili le 6.

Graf 6.4: Glagoli mišljenja in zaznavanja

1. OBDOBJE: Komentatorji so večinoma uporabljali glagole, s katerimi so poudarjali objektivnost povedanega: *Dober mesec po kongresu je jasno, da ne gre za zavajanje, ampak za resno težavo, s katero se bo novi predsednik zelo težko spopadal; Dejstvo je, da nas k preganjanju delavskega soupravljanja ne priganja nobena evropska smernica, niti tista ne, ki govori o evropski delniški družbi; Predsednik vlade je pred časom na Bledu javno izrekel podporo novogoriškemu zabavišču. Zato ne kaže dvomiti, da posla ne bi bilo ← komentator izraža prepričanost v zapisano trditev; O kolektivni pogodbi za javni sektor, brez katere zakona ni mogoče izvajati, se vladna in pogajalska stran reprezentativnih sindikatov za javni sektor, kot kaže, še dolgo ne bosta dogovorili; Videti je, da reformatorji niso verjeli, kako velika vrednota je to v Sloveniji. Nekaj je tudi primerov glagolov zaznavanja, s katerimi so izražali svoj zadržek glede povedanega: *Če imamo pred očmi le opisano, se zdi, da gre za nekako pozitiven proces – odslej se bodo morale vse zavarovalnice boriti za vsakega zavarovanca, pri premiji pa razlikovanje po spolu in starosti ni več mogoče; Razvpita pogodba o poslovanju Elana je bila, kot je razumeti, že v izhodišču spisana nedosledno, saj nekatera njena določila niso bila opredeljena natančno, ob tem pa Srd pri nadomestilih za delo in premiji za uspeh ni upošteval priporočil vlade – razliko je sodišče ocenilo na skoraj dve milijardi tolarjev ← komentator ni**

popolnoma prepričan v svojo ugotovitev; *Prekipelo je pri imenih, kar navaja na misel, da gre v LDS najprej za imena, šele potem za načela.*

2. OBDOBJE: Komentatorji večinoma izražajo prepričanost v svojo trditev: *Kljub vsemu ne more biti dvoma, da bi evropska komisija in Evropska centralna banka že skoraj sprejeto odločitev zlahka spremenili, če bi le ugotovili, da je njuno poprejšnje zaupanje glede vzdržnosti slovenske inflacije na trhlih nogah* ← komentator meni, da naslovniki zapisanega ne bodo sprejeli kot verjetnega, zato uporabi glagol mišljenja; *Tako tudi ne gre dvomiti, da bo kulturni minister Vasko Simoniti kmalu razlagal o znanstveni študiji, ki da dokazuje, da v Sloveniji ni medijskega pluralizma; Ravno nasprotno kot pri Petrolu, kjer je videti, da bi ga vlada najraje (pol)privatizirala s pomočjo domačega »strateškega« partnerja in z Rusi sodelovala zgolj poslovno, ne pa tudi kapitalsko; Jasno je le, da kranjske tovarne števecv ne bo »reševal« celjski poslovnež Mirko Tuš, pa tudi kapitalska (Kad) in odškodninska družba (Sod) je ne bosta, so odločili delničarji. V dveh primerih pa izražajo svoj zadržek glede povedanega: *Komur je mar za prihodnost družbe, mu je dober vsak kapital, bi lahko razumeli vodilo paradržavnih skladov, ki jima je včeraj sicer spodletel poskus, da bi povečala delež v kranjski tovarni števecv; Vsiljuje se misel, da so namerno čakali tako dolgo, da je zadeva izginila s prvih strani.**

3. OBDOBJE: Komentatorji v večini primerov niso prepričani v svojo trditev: *Zdaj se zdi, da sta ujetnika drug drugega; Ob številkah, ki v zadnjih dneh spet prihajajo v javnost (nagrade upravam in nadzornikom, honorarji zunanjim sodelavcem vlade) se zdi, kot da doslej nismo živeli v isti državi; Tedaj se je zdelo, da je Slovenija šla dlje od samoumevnega: od sosede ni zahtevala samo umika spornih dokumentov in zemljevidov iz pogajalskega procesa z EU, ampak tudi zagotovilo, da uradni Zagreb tega ne bo uporabil pri reševanju mejnega spora z arbitražo ali na mednarodnem sodišču; Tudi menedžerske plačne igrice iz Triglava bi lahko razumeli v stilu: dokler je mogoče, lahko poskusimo in navijamo zahteve po nagradah in odpravninah, ko se položaj zaostri, pa lahko v treh minutah priznamo, da smo pripravljeni preživeti tudi brez njih. V nekaterih primerih pa poudarjajo objektivnost zapisanega: *Tako ni nobenega dvoma, da bo potrebna dvetretjinska podpora vstopu naše južne sosede v Nato zagotovljena tudi na četrtekovi**

seji državnega zbora oziroma da lahko, če potegnemo vzporednico z včerajšnjim glasovanjem na odboru, proti ratifikaciji pričakujemo le glasove poslancev SNS in SLS ter nepovezanega poslanca Franca Pukšiča; Referendum bodo torej predlagali zgolj kot poslanska skupina SNS državnemu zboru, pri čemer je jasno, da ta pobuda ob krepki dvetretjinski podpori poslancev vstopu Hrvaške v Nato nima niti najmanjše možnosti za uspeh; Po tem sestanku je še bolj jasno, da so nova oblačila, s katerimi se je pokazal minister na pravkar končanem berlinskem »Zelenem tednu«, slabo izbrana ← komentatorka je prepričana v svojo trditev; Videti je, da pri menedžerskih plačah bolj prisega na mnenja, ki naj bi jih dobila pri združenju delodajalcev kakor pa pri združenju menedžerjev, pri nadzornikih pa bolj na kodeks, ki ga je ravnokar sprejela paradržavna Kapitalska družba, kakor pa tistega pri Združenju članov nadzornih svetov.

6.2 ANALIZA AKTUALIZMOV NA SKLADENJSKI RAVNINI

V analizo na skladenjski ravnini bom vključila medstavo, strukture z enodelnim pomišljajem, ki namesto vejice poudarjeno ločuje besedo ali misel stavka, miselne figure, izpustne naslove in interpunkcijske naslove.

6.2.1 MEDSTAVA

Medstave so, kot rečeno, ali izpostave ali pristave. Izpostave, kot pove že samo poimenovanje, so brez dvoma zaznamovana jezikovna sredstva, s katerimi pisec vrednoti povedano, zato bom pri analizi vse izpostave štela k aktualizmom. Pristav oziroma vrinjenih stavkov, s katerimi tvorec besedila le dodaja kako podrobnost ali razmišlja o pravilnosti zapsanega, pa po moji oceni ne bo mogoče šteti k aktualizmom, saj v teh primerih ne gre za vrednotenje vsebine (npr. *Alžirci kot največji izvozniki zemeljskega plina – izvoz te surovine pravzaprav predstavlja ves njihov izvoz – namreč utegnejo ob nadaljnjem odlašanju plin prodati drugim.*) (Korošec 1998, 287–299).

Največ medstav, s katerimi so komentatorji izražali svoje stališče oziroma vrednotili dogodke in pojave, je bilo v komentarjih, ki so bili objavljeni v 3. obdobju, komentatorji so uporabili 8 tovrstnih pristav in tri izpostave. Presenetljivo malo medstav je bilo v 1. obdobju, torej pred zamenjavo uprave, saj so komentatorji uporabili le dve izpostavi. V 2. obdobju se pojavi skupno 5 medstav (ena izpostava in 4 pristave).

1. OBDOBJE: Pojavita se zgolj dve izpostavi, ki pa sta dokaj izraziti in učinkoviti: *Prošnje zunanjih ministrov članic Evropske unije – menda skoraj na kolenih – na zadnjem zasedanju v Bruslju so očitno zalegle.; Vsi Srdovi veljaki, ki so bili v tistem času na takšen ali drugačen način povezani z »operacijo Elan«, od Marjana Rekarja do nadzornikov, zdaj, tako kot že ob izbruhu afere z nagradami, zavračajo sleherno odgovornost in se izgovarjajo drug na drugega; na koncu – kot že ničkolikokrat – najbrž ne bo odgovarjal nihče.* ← v vlogi izpostave nastopa prislovno določilo količine časa, ki izraža pogostost.

2. OBDOBJE: Najpogostejše so pristave, pojavijo se 4 primeri: *Po drugi strani to oboroževalno hitenje – in to je pomislek številka dve – ne omogoča premišljenega razvoja vojske same.* ← komentator izraža svoj odnos do vsebine, z veznikom *in* še poudarja zapisano; *Je torej to premierov dokončni odgovor na stalna opozorila evropske komisije, Evropske centralne banke in Mednarodnega denarnega sklada – če se omejimo le na najbolj eminentne tuje inštitucije – na grožnjo slovenskim javnim financam zaradi nereformiranega pokojninskega sistema, starajočega se prebivalstva in nizke rodnosti?; Predvsem zaradi te odločitve – zaradi nje je ves sistem zapleten in nepregleden – bo »pokojninski balon« dokončno razneslo že po letu 2015, pritisk na javne finance pa občutimo že zdaj, še bolj pa ga bomo v prihodnje, ko bo čedalje težje sestavljati uravnotežene državne proračune.* ← komentator v pristavi izrazi svoje mnenje in ga s tem, ko ga loči od ostalega dela povedi, tudi poudari; *To vprašanje ni odveč – ali pa je še toliko bolj upravičeno – tudi na zgodovinski dan, ko je Slovenija dokončno uvrščena v elitni klub evra.*

Primerov, ko komentator s pristavo oziroma vrinjenim stavkom le dodaja oziroma pojasnjuje neko podrobnost, ne izraža pa svojega odnosa do vsebine oziroma svojega mnenja, v analizo, kot rečeno, nisem vključila: *Po nalogu Mitje Ribičiča, glavnega junaka prejšnjega tedna, je v letih 1953 in 1954 – takrat je bil že notranji minister – politična policija pri pobudnikih združevanja mobilizirancev v nemško vojsko izvedla hišne preiskave, zaplenila popisno in drugo gradivo, opravila obsežna zaslišanja v priporu in prepovedala »vsakršne nadaljnje kontakte z nekdanjim okupatorjem (od Nemčije je na stotine invalidov želelo dobiti odškodnine, op. a.) ali nadlegovanje naših predstavnikov oblasti ali organizacij«.; Brez lažne skromnosti, politična potrditev slovenskega prevzema evra je edina zares konkretna odločitev pravkar končanega vrha, na katerem so se najvišji državniki Unije v zagati, kaj storiti z ustavno pogodbo – saj jo bo po bližnji finski ratifikaciji le stežka potrdila še katera od sedmih članic, ki s potrditvijo odlašajo, ali pa je sploh ne načrtujejo –, odločili za preizkušeno potezo odlaganja nadležnega problema.* ← namen uporabe pomišljajev je v tem primeru najverjetneje bolj praktične narave, ker je poved relativno dolga, komentator uporabi pomišljaje, ki omogočajo bolj tekoče branje celotne povedi.

Pojavi se le en primer izpostave: *Življenje z evrom bo morda enostavnejše, vendar pa brez gospodarskih in – predvsem – socialnih reform, ki naj državo približajo evropskemu povprečju, ne bo nič boljše kot v iztekajočem se tolarskem obdobju.* ← v vlogi izpostave nastopa prislov.

3. OBDOBJE: Tudi v komentarjih, ki so bili objavljeni v tem obdobju, prevladujejo pristave: *In kako bi v času, ko sindikati napovedujejo vojno, delodajalci pa opozarjajo, da se Islandija, kjer zaradi posledic ljudske jeze še vedno popravljajo pročelje parlamenta, lahko kmalu zgodi tudi pri nas, prvaki slovenske politike razložili državljanom, da se ne morejo dogovoriti, o čem se bodo – če se sploh bodo – pogovarjali?* ← komentatorka v pristavi izraža svoje mnenje oziroma pomislek; *Pod videzom državne skrbi za javni interes se je okoli nacionalnega programa spletla mreža zasebnih interesov, brez katerih – tako se je pokazalo v zadnjih dneh – zdaj sploh ni več mogoče nadaljevati pregledovanje ljudi.* ← komentatorka v pristavi želi poudariti resničnost trditve; *A javni interes – in odkrivanje raka pri vseh prebivalcih je nedvomno najvišji javni interes – ne more biti le paravan za pretok denarja iz javne blagajne k zasebnim izvajalcem.;*

Toda z nekoliko neslavnim koncem komisije – čeprav za zdaj nihče uradno ni naročal vencev – je žogica spet tam, kjer v tem trenutku ne bi smela biti: pri vročeglavih politikih z obeh strani meje, ki že leta dokazujejo, da niso kos po evropskih merilih neznatni težavi. ← gre za izrazito pristavo, komentator je vizualno izpostavil metaforo.

Komentatorji so uporabili tri izpostave: Na trdih pozicijah sta tako – pričakovano – ostali SNS in SLS, ki se jima je – manj pričakovano in oteženo z nepremišljenimi in »šank« izjavami o polpretekli zgodovini – pridružil državni svet. ← v eni povedi sta dve izpostavi; Tudi če izhajamo iz dejstva, da smo zdaj – zaposleni pri državi, gospodarstvu, zasebnikih – vsi na istem vlakcu, vlada ne bi smela tako lahkotno prezreti, da so se javni uslužbenci v preteklosti odpovedali nečemu, čemur se drugi niso.

Veliko primerov pristav oziroma vrinjenih stavkov v analizo ni bilo mogoče vključiti, saj so komentatorji z njimi le pojasnjevali kakšen dogodek ali pojav oziroma dodajali kako podrobnost: Nadzorni svet Kada je to isto logiko – Kadov kodeks korporativnega upravljanja, ki se zavzema za ista načela (kot združenje) tako pri članstvu kakor delu in plačilu nadzornikov – v petek podprl.; Drugačnega razpleta – po tem, ko so se poslanci prepričali, da med predloženimi dokumenti Hrvaške Natu ni takšnih, ki bi prejudicirali mejo med Slovenijo in Hrvaško, in so jim predstavniki vlade zagotovili, da nekakšni domnevno skriti in prikriti dokumenti ne obstajajo – pravzaprav ni bilo pričakovati.; Odvisnosti od visokih nagrad bi se torej lahko ti kakor tudi mnogi drugi korporativni upravljavci – državni in oni, ki so na trgu – zlahka znebili.

6.2.2 ENODELNI POMIŠLJAJ

Učinkovito aktualizacijsko jezikovno sredstvo so lahko tudi strukture z enodelnim pomišljajem, saj tvorec besedila besedo ali stavek s tem, ko ju od ostalega besedila loči s pomišljajem, poudari. Največ tovrstnih struktur je bilo v komentarjih, ki so bili objavljeni v 1. in 2. obdobju, v

obeh obdobjih se pojavi enako število, in sicer 7 struktur z enodelnim pomišljajem. V 3. obdobju se pojavita le dva primera enodelnih pomišljev.

1. OBDOBJE: Strukture z enodelnim pomišljajem, ki namesto vejice poudarjeno ločuje kakšno besedo ali misel stavka (Toporišič 2001, 44), so večinoma zelo učinkovite: *Nekaj »osebne note« je vlada Janeza Janše zakonom le dodala in brez dvoma preseгла nujne popravke v dobro razumljivosti – v resnici je izpeljala delno reformo.; Če ga bodo, potem se Sloveniji obeta mala turistična pravljica evropskih razsežnosti – prvi mega zabavišni center, ki obljublja primerne gospodarske, razvojne in finančne posledice.; Bolj ko je proces napredoval, več ljudi je prizadel – vsaj posredno.; Če imamo pred očmi le opisano, se zdi, da gre za nekako pozitiven proces – odslej se bodo morale vse zavarovalnice boriti za vsakega zavarovanca, pri premiji pa razlikovanje po spolu in starosti ni več mogoče. To je dobro.*

2. OBDOBJE: V vseh primerih gre za izrazito poudarjanje: *Res smo zdaj po svoji volji del širšega varnostnega sistema – Nata.; Pri tem je Slovenija manj razvita in bi denar za vojsko nujno potrebovala za svoj veliki cilj – doseči povprečje razvitosti v EU.; A počakajmo, kaj bo – verodostojnost in preglednost nista odlika poslov take vrste in velikosti.; Vlada je ta opozorila preslišala – in ravnala kratkoročno in populistično, namesto državniško in strateško.*

3. OBDOBJE: V tem obdobju je precej manj (le dva primera) tovrstnih struktur: *Takih vrednotenj doslej ni moglo premakniti niti to, da se na višje šole iz leta v leto vpisuje več študentov – v tem študijskem letu jih je skupno že 16.813.; Medtem se je začel sesuvati realni sektor, torej podjetja; novice o nekaj tisoč na novo odpuščenih delavcih so kakor vesti o spopadih v Gazi – nekaj vsakdanjega. ← gre za izrazit poudarek.*

6.2.3 MISELNE FIGURE

V analizo sem vključila retorično vprašanje, retorično vprašanje z odgovorom in apostrofo oziroma nagovor, ki so zaradi svoje izrazite usmerjenosti k bralcu zelo učinkovita vrednotenjska sredstva. Največ teh miselnih figur so komentatorji uporabili v 1. obdobju, skupaj jih je 17, sledi 3. obdobje z 11 primeri, najmanj, in sicer 10 tovrstnih miselnih figur pa se pojavi v komentarjih, ki so bili objavljeni v 2. obdobju.

1. OBDOBJE: Retorično vprašanje, pri katerem tvorec besedila, da bi poudaril svoje mnenje, postavi vprašanje, na katerega ne odgovori, saj je odgovor večinoma jasen, se v primerjavi s komentarji v drugih dveh obdobjih pojavlja relativno pogosto (Smolej in Hriberšek 2006, 73). Komentatorji so tako v tem obdobju uporabili 8 retoričnih vprašanj: *Je morda zdaj pravi čas za razmislek, kako napačna je bila skupna zunanja politika zadnjih 15 let?* ← komentator besedilo zaključil z retoričnim vprašanjem, kar še poveča njegov učinek; *Kaj je v teh reformah takega, da sproži tolikšen revolt?; So torej vse komisije in strokovne skupine le »predigra« strogo nadzorovane delne privatizacije, na kateri bodo zmagali pravi domači »fantje«?; Kako bodo državni finančniki razumeli to logiko, če so še nedavno od Hita zahtevali dodatne 1,1 milijarde tolarjev davka na račun domnevne »reprezentance«, ki je v resnici sestavni del poslovnih stroškov?; Je kdo sploh pomislil, zakaj je bistvo uspeha reforme eden njenih relativno nepomembnih dejavnikov, ki je menda tako ali tako neuresničljiv zaradi javnofinančne stabilnosti v »čakalnici« za evro?*

Prav toliko je tudi retoričnih vprašanj z odgovorom, za katere je značilno, da retoričnemu vprašanju sledi odgovor, ki ga izreče isti govornik (Smolej in Hriberšek 2006, 74): *In enotna davčna stopnja (EDS), ki razburja slovenske delavce? V teoriji zarote gre za klasičen slepilni maneuver: Janša jo je obljubil, ker je z njo na svojo stran pridobil ambiciozne mlade ekonomiste.* ← komentator razvija notranji dialog, razmišlja; *Morebiti zato, ker bo hrup okrog reform, ki ustreza tudi vrednotno zmedenim sindikatom, Janševemu krogu omogočil tiho utrditev paraoblastne »infrastrukture«? Ali pa je odgovor bolj prozaičen: politično bolj modro je namreč*

le govoriti o velikih ciljih, kot pa se ukvarjati s birokratsko napornim popraviljanjem drobnih napak v sistemu, ki bi mogoče deloval, če bi ga za nameček poenostavili, uskladili in nadzirali.; Zakaj ga torej vlada tako zelo poudarja? Zagotovo si s tem zneskom ne more in najbrž tudi noče kupovati socialnega miru. Apostrof oziroma nagovorov v komentarjih v tem obdobju praktično ni, pojavi se le en primer: *Ozrimo se za dobro leto nazaj.*

2. OBDOBJE: Pojavijo se 4 primeri retoričnih vprašanj: *Mu je bolj od spoštovanja vojaških pravil pomemben simbolni priklon revolucionarnim izročilom?; Država je pred davčno reformo, in ker so njeno središče davki, ne more biti drugače, kakor da je enako pomemben finančni minister, ki ima v vladi vedno malo izrazitejši položaj od kolegov in sme nekoliko zviška gledati na kolege, celo na predsednika vlade. Ali ni tako? ← komentator se neposredno obrne k bralcu, zato to retorično vprašanje prehaja k apostrofi oziroma nagovoru; Z drugimi besedami, če je toliko prispevkov kritičnih do vladnih reform, ali to govori, da je kaj narobe z mediji, ali pa morda pove, da je nekaj narobe z reformami?; Ali vlada sama dovolj podpira svoje reforme, na čelu s pokojninsko, ki je ključna za stabilnost javnih financ?*

Komentatorji so uporabili tudi 4 retorična vprašanja z odgovorom: *Ob 63 milijard tolarjev težki odločitvi za finske oklepnike se postavlja nekaj načelnih vprašanj. Prvo in najpomembnejše je dvom, ali si obramba na nacionalnem seznamu prioritet res zasluži tako visoko mesto. Vojsko seveda potrebujemo, odprto je samo, kakšno in kako drago; Tu je naposled tudi dilema, ali tako veliko vojaško naročilo zaupati tujemu ponudniku. Tehtati je treba med ustreznostjo naročenega blaga in interesom, da se izdelek naroči pri domačem proizvajalcu; Toda ali je finančni minister kaj spremenil, morda razvil svoje stališče do obdavčitve kapitala in davkov nasploh? Lahko pogledamo, kaj je 23. marca 2004 govoril v državnem zboru ← komentator razvija notranji dialog, razmišlja; Je torej to premierov dokončni odgovor na stalna opozorila evropske komisije, Evropske centralne banke in Mednarodnega denarnega sklada – če se omejimo le na najbolj eminentne tuje inštitucije –na grožnjo slovenskim javnim financam zaradi nereformiranega pokojninskega sistema, starajočega se prebivalstva in nizke rodnosti? Upajmo, da ni.*

Tudi v teh komentarjih je apostrof malo, pojavita se le dva primera: *Pozorno poslušajte ministre in opazili boste, da se jim kakšna misel posebno priljubi in jo radi ponovijo; Lahko pogledamo, kaj je 23. marca 2004 govoril v državnem zboru.*

3. OBDOBJE: V teh komentarjih prevladujejo retorična vprašanja, pojavi se 5 primerov: *Kako bi sicer njen predsednik Ciril Smrkolj izjavil, da pričakuje od vlade več podpore tej industriji in njeni ohranitvi?; Je res vse, kar ima ponuditi in pokazati Slovenija na takem sejmu, to, kar prideluje Panvita?; Zdaj, ko kaže, da se bo zadeva vendarle začela reševati, se samo po sebi postavlja vprašanje: Zakaj je pravzaprav trajalo tako dolgo?; Je bilo tako težko priznati napako?; In kako bi v času, ko sindikati napovedujejo vojno, delodajalci pa opozarjajo, da se Islandija, kjer zaradi posledic ljudske jeze še vedno popravljajo pročelje parlamenta, lahko kmalu zgodi tudi pri nas, prvaki slovenske politike razložili državljanom, da se ne morejo dogovoriti, o čem se bodo – če se sploh bodo – pogovarjali?*

Retorični vprašnji z odgovorom sta le dve: *Zakaj bi se Lukšič zaradi višjih šol izpostavljal dvomom o svoji verodostojnosti, če gre res za zgolj načelno vprašanje? Nekateri že ugibajo, ali morda »obrobni« problem resorne umestitve višjih šol nakazuje globlji konflikt med ministroma sorodnih resorjev oziroma njun spopad za večji vpliv na načrtovane spremembe zakona o državni upravi; Presenetljivo, če upoštevamo, da so pred tem Pahor, Janša in Golobič pa tudi Kresalova pisali vsak svoj predlog sporazuma, da so padale težke besede o »ideološkem betonu« na eni strani in o »uvajanju parlamenta v senci« na drugi? Niti ne.*

Apostrof je, v primerjavi s komentarji, ki so bili objavljeni v 1. in 2. obdobju, v tem obdobju največ, pojavijo se 4 primeri: *Spomnimo se samo nemške afere pred nekaj leti, ko so zaradi kapitalskega interesa nekaj sto ženskam odrezali dojko.; Poglejmo dejstva: ustni sporazum, po katerem se bosta vlada in opozicija od danes naprej usklajevali, a zgolj o ukrepih, s katerimi bodo poskušali zaježiti posledice krize, je manj, kot sta načrtovala Pahor in Janša, in je bliže*

predlogu Golobiča in Kresalove.; Gospodje, zresnite se! ← komentator nagovori vlado; *Zatorej, gospodje, zresnite se.*

6.2.4 IZPUSTNI NASLOVI

Analiza obravnavanih komentarjev ne portjuje Korošceve (1998, 140) ugotovitve, da so izpustni naslovi v poročevalstvu zelo pogosti. V komentarjih, ki so bili objavljeni v 2. obdobju, se namreč pojavi le en izpustni naslov, v komentarjih iz 3. obdobja izpust prav tako nastopa le v enem naslovu, izjema je le 1. obdobje, kjer je od skupno 13 naslovov 6 izpustnih.

1. OBDOBJE: V teh komentarjih so, kot rečeno, izpustni naslovi relativno pogosti: *S popravki do male reforme* ← izpust povedka oziroma glagola premikanja; *Zakaj že?* ← manjkajoče sestavine si ni mogoče zamisliti, ta naslov zato bralca zelo pritegne k branju; *Podnevi zidajo, ponoči rušijo* ← iz samega naslova ni mogoče ugotoviti, katera sestavina je izpuščena, iz nadaljnega besedila je mogoče ugotoviti, da je izpuščena sestavina *stranka LDS*; *Šola ali vrtec?* ← iz samega naslova ni mogoče ugotoviti, katera sestavina je izpuščena, ta naslov zato bralca pritegne k branju, šele na koncu besedila je mogoče ugotoviti, da je izpuščena sestavina *kdo bo vodil strategijo*; *Naj za trenutek odložijo delo ...* ← tropičje nastopa kot znak za izpust, šele na koncu besedila bralec lahko ugotoviti, da je imel komentator v mislih sindikate, lastnike podjetij in menedžerje; *Z mešanimi občutki* ← najverjetneje v tem naslovu manjka glagol *imeti*, tako sestavino potrjuje tudi uvodni stavek komentarja: *Po letu dni, odkar je pred državnim zborom prisegla ministrska ekipa, imamo lahko o uspešnosti vlade predvsem mešane občutke*, manjkajoča sestavina bi lahko bil tudi glagol premikanja, vendar iz besedila komentarja ni razvidno, da bi lahko bila taka zapolnitev strukture ustrezna.

2. OBDOBJE: Od skupno 11 naslovov lahko le enega označimo kot izpustnega: *Omajati zaupanje* ← po Korošču (1998, 146) bi pri tem izpustnem naslovu lahko rekli, da gre za izpust naklonskega izraza (*denimo treba je, nujno je* ipd.), vendar bi s takšno izpolnitvijo eliptične

strukture dosegli ravno nasprotni pomen, kot ga podaja vsebina komentarja, ki govori o stanju medijskega pluralizma v Sloveniji, verjetno bi bil v tem primeru boljši naslov *Omajano zaupanje*, s tem bi se namreč izognili napačni interpretaciji naslova. V drugih naslovih manjkajočih sestavin ni oziroma si jih tudi ni mogoče zamisliti, zato o izpustu ne moremo govoriti: *Freudov nasvet*; *Samozadovoljstvo*; *Patria in dvomi*; *Motnje na zvezah*; *Davki, delo in kapital*.

3. OBDOBJE: Tudi v teh komentarjih se pojavi le en izpustni naslov: *Stik z realnostjo* ← tu si je mogoče kot manjkajočo sestavino zamisliti glagol *izgubiti*, v zadnjem stavku komentatorskega besedila se ta domneva tudi potrdi: *Stika z realnostjo očitno le ni izgubila, pa čeprav je včasih videti čisto drugače*.

6.2.5 INTERPUNKCIJSKI NASLOVI

Analiza je pokazala, da so komentatorji v naslovih komentarjev največkrat uporabili ločilo vprašaj, ki je najizrazitejše naslovno ločilo (Korošec 1998, 106). Vprašaj namreč lahko dela t. i. vprašajne naslove, tudi če iz nobene od sestavin naslova (npr. vprašalni prislovi, vprašalni besedni red) ne moremo sklepati, da gre za vprašalno poved. Interpunkcijskih naslovov je v komentarjih v vseh treh obdobjih relativno malo, v 1. obdobju imamo tako 4 interpunkcijske naslove, v 2. obdobju dva in v 3. obdobju prav tako le dva.

1. OBDOBJE: Komentatorji so ločilo vprašaj uporabili v naslovih treh komentarjev: *Zakaj že?* ← po Korošču (1998, 110) gre v tem primeru za pravi vprašajni naslov, saj je vprašalnost razvidna že iz vprašalnice, zaradi česar bi bil vprašaj v tem naslovu lahko tudi izpuščen; *Bodo zgledi vlekli?* ← tudi tu gre za pravi vprašajni naslov; *Šola ali vrtec?* ← to je neglagolski vprašajni naslov, saj je pomenska vsebina besed v naslovu postavljena v luč dvoma, kar pri bralcu povzroča radovednost, nejasni naslov v tem konkretnem primeru postaja jasnejši z naraščajočim védenjem pri branju, popolnoma pa je pojasnjen tudi v končnem delu besedila: *Bo*

zamenjavi glav sledila tudi strategija? In kdo jo bo vodil? Singapurska šola? Še vrtec ne! (Korošec 1998, 107–108). Tako neglagolski kot tudi glagolski vprašajni naslovi imajo pozivno-pridobivalno funkcijo (Korošec 1998, 107). V enem naslovu nastopa tudi izpustno ločilo tropičje, ki predstavlja najnižjo stopnjo naslovnih posebnosti v rabi ločil (Korošec 1998, 106): *Naj za trenutek odložijo delo ...* ← v tem primeru gre obenem tudi za ponovitev vzorca, ponovljen je znani izrek, vendar pa v nadaljevanju ni izpuščen znani del izreka, zato ne gre za okrajšavo, ampak tropičje pomeni zamolk oziroma nakazuje nedokončanost (Korošec 1998, 123).

2. OBDOBJE: Pojavita se le dva interpunkcijska naslova: *Kam se vrtijo števci?* ← to je pravi vprašajni naslov, vprašalnost je razvidna že iz vprašalnice, vprašaj bi bil lahko tudi izpuščen; *Brez težav do 2020?* ← gre za neglagolski vprašajni naslov, pomenska vsebina besed je v naslovu postavljena v luč negotovosti.

3. OBDOBJE: Tudi v tem obdobju imamo interpunkcijska naslova le v dveh komentarjih: *Je bilo tako težko?* ← gre za pravi vprašajni naslov, saj je vprašalnost razvidna že iz vprašalnice; *Gospodje, zresnite se!* ← to je pravi klicajni naslov, v naslovu gre namreč za poziv oziroma velelno poved z močnim čustvenim poudarkom (Korošec 1998, 114).

7 SKLEP

Raziskava je pokazala, da so se zaostreni odnosi med vodstvom in novinarji časopisa Delo, ki so po zamenjavi uprave leta 2006 opozarjali, da uprava s posegi v novinarsko svobodo pritiska nanje in da so podvrženi (samo)cenzuri, odražali tudi v jeziku komentatorskih besedil. Novinarji so se namreč po zamenjavi uprave in odgovornega urednika leta 2006 v svojih komentarjih izogibali vrednotenju z aktualizmi. To, da so se komentatorji ponekod izognili tovrstnemu vrednotenju, še ne pomeni, da svojega stališča niso izrazili, mnenje je namreč mogoče izraziti tudi s povsem nevtralnimi jezikovnimi sredstvi. Vendar je ob tem treba poudariti, da komentator doseže večji učinek, kadar dogodke presoja in vrednoti z uporabo zaznamovanih jezikovnih sredstev, saj bralca zaradi svojega estetskega učinka pogosto pritegnejo k branju, mu omogočajo lažje razumevanje zapletene problematike, nekatera tovrstna jezikovna sredstva, denimo frazemi, so tudi manipulativna, saj brišejo mejo med mnenjem komentatorja in mnenjem bralca.

Raba večine obravnavanih aktualizmov v komentarjih je bila največja v obdobju pred zamenjavo uprave, po zamenjavi uprave leta 2006 je aktualizmov najmanj, v letu 2009, ko je vodenje časopisa prevzela nova uprava in so se spremenile tudi politične sile v državi, se pogostost rabe aktualizmov precej poveča, vendar je tovrstnih zaznamovanih jezikovnih sredstev večinoma še vedno manj kot v 1. obdobju, to je pred zamenjavo uprave leta 2006. Po zamenjavi uprave so komentatorji manj uporabljali praktično vse aktualizme, ki so bili predmet raziskave, izjema so le medstave, s katerimi komentatorji izražajo svoj odnos do vsebine; teh struktur je bilo v komentarjih, ki so bili objavljeni v obdobju po zamenjavi uprave, več kot pred zamenjavo. Gre za strukture, ki piscu poleg vrednotenja obenem omogočajo tudi, da razbijejo morebiti predolgo poved in dosežejo večjo preglednost besedila, tako je povsem mogoče, da je bil vzrok za uporabo medstav po zamenjavi uprave pri nekaterih komentatorjih bolj praktične narave in so torej želeli doseči lažjo berljivost besedila. Kaj je bil pretežni namen avtorja besedila, seveda ni mogoče dokazovati, dejstvo pa je, da gre za strukture, s katerimi pisec vrednoti tisto, o čemer piše. Po pogostosti rabe v primejavi z ostalimi aktualizmi izstopajo tudi enodelni pomišljaji, s katerimi pisci poudarjajo določeno besedo ali stavek. Teh struktur je namreč enako število v obdobju pred in po zamenjavi uprave v letu 2006. Ocenjujem, da bi bil lahko vzrok za to v tem, da je raba teh

jezikovnih sredstev avtorsko pogojena, saj nekateri avtorji tovrstne strukture v svojem besedilu uporabijo tudi po večkrat, medtem ko jih drugi ne uporabijo niti enkrat.

Raziskava je pokazala, da novinarji v svojih komentarjih z aktualizmi kot sredstvi vrednotenja zelo učinkovito izražajo svoja stališča. V komentatorskih besedilih v vseh treh opazovanih obdobjih prevladuje negativno vrednotenje dogodkov in oseb, izrazito negativno so vrednoteni politiki, in sicer tako vladajoči kot tudi opozicijski. Glede na to, da novinarji v komentarjih običajno problematizirajo dogodke in ravnanje oblasti, ki javnost vznemirjajo in razburjajo, je tovrstno pretežno negativno vrednotenje povsem pričakovano. V obravnavanih komentatorskih besedilih se je med drugim potrdilo tudi dejstvo, da funkcija aktualizmov ni vedno vrednotenje dogodkov, oseb in pojavov, z aktualizmi želijo pisci pogosto le poživiti oziroma okrasiti besedilo. Aktualizmov s pretežno estetsko funkcijo, kot rečeno, nisem vključila v analizo, saj je bilo le tako mogoče natančno preveriti hipotezo.

Mnenjsko najizrazitejši so zaključki komentarjev, zato bi lahko pričakovali, da bo v komentarjih na teh mestih največ vrednotenjskih jezikovnih sredstev, veliko aktualizmov bi lahko pričakovali tudi v jedru, kjer komentator presoja dogodke in ravnanje določenih oseb (Herman in Jufer, Agnes, Rupar, van Dijk v Červ 2009, 280). Na podlagi analize je mogoče ugotoviti, da komentatorji vrednotenjska jezikovna sredstva, kot so narekovaji, glagoli mišljenja in zaznavanja, medstava, enodelni pomišljaj in frazemi, najpogosteje uporabljajo v jedrnem delu komentarjev. Za narekovaje lahko tudi rečemo, da so izrazita avtorska posebnost, saj so pri nekaterih komentatorjih zelo pogosti, medtem ko nekateri drugi avtorji narekovajev sploh ne uporabljajo. V zaključkih so izrazito pogosta le retorična vprašanja in retorična vprašanja z odgovorom. Členki, stilno zaznamovane besede in retorične figure zamenjave se pojavljajo približno enako pogosto v uvodu, jedru in zaključku.

Komentator bralca lahko pritegne k branju tako, da komentar opremi z zanimivim, privlačnim naslovom, s katerim hkrati izraža svoje mnenje. To lahko doseže tudi z uporabo aktualizmov,

vendar pa je v naslovih obravnavanih komentarjev, ki so najbolj izpostavljen del komentarja, aktualizmov, ki jih običajno lahko pričakujemo v naslovih, presenetljivo malo. V 1. obdobju tako najdemo 5 obnovljenih naslovov, v 2. obdobju ni niti enega, v 3. obdobju pa le dva. Zelo redki so tudi interpunkcijski in izpustni naslovi.

Nekatera vrednotenjska jezikovna sredstva so pri določenih temah, ki jih komentatorji obravnavajo v komentarjih, posebej pogosta ali opazna. Frazemi in metafore so tako denimo zelo pogosti v komentarjih, ki obravnavajo gospodarsko problematiko v državi. Gre za dokaj zapleteno področje, ki povprečnemu bralcu morda ni vedno razumljivo, to problematiko lahko komentator bralcu približa prav z rabo metafor in frazemov. V komentarjih, ki problematizirajo gospodarsko-politične povezave, izstopajo zelo inovativne avtorske metafore. Narekovavej je veliko v komentarjih s strankarsko in gospodarsko tematiko. Retorična vprašanja so pogosta v komentarjih, v katerih komentatorji kritizirajo vladne reforme, enodelni pomišljaji pa v komentarjih z gospodarsko problematiko. Medstav, s katerimi komentator vrednoti vsebino, je veliko v komentarjih, ki obravnavajo odnose naše države s Hrvaško in problematiko Evropske unije, ki vpliva tudi na življenje v naši državi.

Novinarji so se po zamenjavi uprave v letu 2006 v svojih komentarjih pri uporabi vrednotenjskih jezikovnih sredstev očitno res zatekli k samocenzuri, saj so se izogibali vrednotenju z aktualizmi, ki so za komentatorska besedila običajni. Ali so se komentatorji vrednotenju izogibali zavestno ali gre za proces, ki poteka na nezavedni ravni, na podlagi te raziskave ni mogoče ugotoviti. Vsekakor pa lahko rečemo, da gre za zaskrbljujoč pojav, ki kaže na to, da je novinarstvo zelo ranljivo za različne pritiske, zaradi česar je mogoče sklepati, da tudi v drugih medijskih hišah takšne zaostrene, napete ali neurejene razmere lahko predstavljajo potencialno nevarnost za svobodno novinarsko besedo.

8 LITERATURA

- Akhmanova, Olga. 1976. *Linguostylistics: theory and method*. The Hague; Paris: Mouton.
- Babič, Mateja. 2005. Podnevi zidajo, ponoči rušijo. *Delo*, 30. november. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051130/Delo/0> (3. februar 2009).
- Bajec, Anton, ur. 1995. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Ljubljana: DZS.
- Cirman, Primož. 2005a. Obrazi reform. *Delo*, 29. november. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051129/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2005b. Naj za trenutek odložijo delo ... *Delo*, 2. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051202/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2006. Gazpromocija. *Delo*, 16. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060616/Delo/0> (3. februar 2009).
- Conrad, Rudi. 1985. *Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Čeh, Silva. 2005. Nevarni soupravljavci. *Delo*, 30. november. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051130/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2009. Odvisniki. *Delo*, 26. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090126/Delo/0> (3. februar 2009).
- Červ, Gaja. 2008. Poročevalske metafore, ujete v metaforo ogledala realnosti. V *Jezikovna prepletanja*, ur. Monika Kalin Golob, Nataša Logar, Anton Grizold, 133–148. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2009. Besedilne, pragmatične in medbesedilne žanrotvorne prvine uvodnika. *Slavistična revija* 57(2): 277–293.

- Dular, Janez in Tomo Korošec. 1994a. *Slovenski jezik 3*. Maribor: Založba Obzorja.
- --- 1994b: *Slovenski jezik 4*. Maribor: Založba Obzorja.
- Fidermuc, Katarina. 2005. S popravki do male reforme. *Delo*, 28. november. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051128/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2006. Davki, delo in kapital. *Delo*, 15. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060615/Delo/0> (3. februar 2009).
- Golčar, Bojan. 2003. *Radio: prvi koraki v radijsko ustvarjanje*. Maribor: Mariborski radio Študent – Marš.
- Gradišar, Branka. 2009. *Ekspresivnost besedil predsedniških volitev 2007*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Grgič, Maja. 2005. Milijarde dokazov. *Delo*, 2. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051202/Delo/0> (3. februar 2009).
- Jakopec, Marko. 2006. Motnje na zvezah. *Delo*, 15. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060615/Delo/0> (3. februar 2009).
- Jančič, Peter. 2006. Lipicanec patria. *Delo*, 17. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060617/Delo/0> (3. februar 2009).
- Jenko, Miha. 2006. Brez težav do 2020? *Delo*, 16. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060616/Delo/0> (3. februar 2009).
- Kajzer, Rok. 2005. Strel v nogo. *Delo*, 3. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051203/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2009. Talci vročih glav. *Delo*, 30. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090130/Delo/0> (3. februar 2009).
- Kalin Golob, Monika. 2003. *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.

- --- 2005. Novinarstvo in jezik(oslovje) (Jezikovna kultura I, Jezikovna kultura II). V *Uvod v novinarske študije*, ur. Melita Poler Kovačič, Karmen Erjavec, 73–107. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kmecl, Matjaž. 1995. *Mala literarna teorija: 4. popravljena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Mihelač in Nešović.
- Kocbek, Darja. 2005. Račun za širitev. *Delo*, 29. november. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051129/Delo/0> (3. februar 2009).
- Kontler – Salamon, Jasna. 2009. Višješolski ministrski pingpong. *Delo*, 28. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090128/Delo/0> (3. februar 2009).
- Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Darijan. 2009. Gospodje, zresnite se! *Delo*, 30. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090130/Delo/0> (3. februar 2009).
- Košir, Manca. 1987. *Mladi novinar: pomaga lastna glava*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- --- 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- --- 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kržišnik, Erika. 1990. Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih proznih besedilih. *Slavistična revija* 38(4): 399–420.
- --- 1994. Frazeologija kot izražanje v »podobah«. V *Pouk slovenščine malo drugače*, ur. Martina Križaj Ortar, Marja Bešter, Erika Kržišnik, 91–102. Trzin: Different.
- --- 1996a. Frazeologija v slovenskem časopisju štiri leta po osamosvojitvi. V *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, 176–189. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- --- 1996b. Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih. *Slavistična revija* 44(2): 133–154.

- --- 1998a. Frazeološka sredstva v vlogi razkrivanja družbenih sprememb med leti 1945 in 1995. V *Slovenski jezik*, ur. Ada Vidovič Muha, 183–200. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.
- --- 1998b. Socialna zvrstnost in frazeologija. V *Zbornik predavanj / XXXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Erika Kržišnik, 52–69. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- --- 2001. Funkcija ekspresivnih jezikovnih sredstev v medijih. V *Prvo slovensko-hrvaško slavistično srečanje*, ur. Vesna Požgaj Hadži, 29–32. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Lorenci, Janko. 2006. Patria in dvomi. *Delo*, 14. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060614/Delo/0> (3. februar 2009).
- Mašanovič, Božo. 2006. Slepljiv blišč evra. *Delo*, 17. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060617/Delo/0> (3. februar 2009).
- Pečauer, Marko. 2005a. Mobilizacijski potencial reform. *Delo*, 28. november. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051128/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2005b. Z mešanimi občutki. *Delo*, 3. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051203/Delo/0> (27. januar 2009).
- --- 2006. Omajati zaupanje. *Delo*, 16. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060616/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2009. Je bilo tako težko? *Delo*, 28. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090128/Delo/0> (3. februar 2009).
- Pirc, Tatjana. 2005. *Radio: zakaj ga imamo radi*. Ljubljana: Modrijan.
- Puc, Ivan. 2006. Freudov nasvet. *Delo*, 12. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060612/Delo/0> (3. februar 2009).
- Repovž, Grega. 2005. Zakaj že? *Delo*, 1. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051201/Delo/0> (3. februar 2009).

- Repovž, Mija. 2006. Samozadovoljstvo. *Delo*, 13. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060613/Delo/0> (3. februar 2009).
- Roglič, Meta. 2009. Pričakovani razplet. *Delo*, 27. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090127/Delo/0> (3. februar 2009).
- Skubic, Andrej E. 2005. *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Slovenska tiskovna agencija. 2007a. Novinarji Dela: Odpoklic dopisnikov politično motiviran poseg. *STA*, 20. april. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1153321&q=DEL> (12. september 2009).
- --- 2007b. Šrot vztraja pri svojih trditvah. *STA*, 27. december. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1245062&q=%C4%8CASOPIS+DEL+%C5%A0RO T> (12. september 2009).
- --- 2009. Zevnikova predsednica upravnega odbora Dela. *STA*, 3. avgust. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1415266&q=STARIN+KOSEM> (12. september 2009).
- Smolej, Tone in Matej Hriberšek. 2006. *Retorične figure*. Ljubljana: DZS.
- Starič, Tanja. 2009a. Stik z realnostjo. *Delo*, 29. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090129/Delo/0> (3. februar 2009).
- --- 2009b. Etapna zmaga in nova politika. *Delo*, 31. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090131/Delo/0> (3. februar 2009).
- Šoštarič, Marjeta. 2009. Cesarjeva oblačila. *Delo*, 27. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090127/Delo/0> (3. februar 2009).
- Šuligoj, Boris. 2005. Šola ali vrtec. *Delo*, 1. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051201/Delo/0> (3. februar 2009).
- Taškar, Jana. 2005. Bodo zgledi vlekli? *Delo*, 2. december. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20051202/Delo/0> (27. januar 2009).

- Tekavec, Vanja. 2006. Kam se vrtijo števcji? *Delo*, 14. junij. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20060614/Delo/0> (3. februar 2009).
- Toporišič, Jože. 1982. *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- --- 1984. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- --- 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- --- ur. 2001. *Slovenski pravopis. 1, Pravila*, šesta ponovno pregledana izdaja. SAZU 1989. Ljubljana: DZS.
- --- 2008. *Stilnost in zvrstnost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Vidmajer, Saša. 2009. Dve zunanji politiki. *Delo*, 28. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090128/Delo/0> (3. februar 2009).
- Vidovič Muha, Ada. 1972. Kategorizacija in stilna opredelitev ozko knjižne leksike. V *[Predavanja] / VIII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 3.–15. julija 1972, 35–52. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- --- 2000. *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vukelić, Majda. 2009. Stojim na postaji. *Delo*, 31. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090131/Delo/0> (3. februar 2009).
- Zupanič, Milena. 2009. Rakova pot. *Delo*, 29. januar. Dostopno prek: <http://delo.si/tiskano/html/20090129/Delo/0> (3. februar 2009).
- Žele, Andreja. 2008. Členki in členkovna raba v časopisnem naslovju. V *Jezikovna prepletanja*, ur. Monika Kalin Golob, Nataša Logar, Anton Grizold, 85–93. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.